

Co zbylo z Králického velkostatku ?

Terénní průzkum a dokumentace

Vypracoval Michal Křestán

Předmluva

Tato menší knížečka poskytuje kompletní přehled objektů náležejících k bývalému králíckému velkostatku a to včetně již zaniklých budov a areálů. Různé prameny z různých časových období se ovšem liší v údajích o tom jaké budovy vlastně k velkostatku náležely. Já jsem bral jako směrodatné údaje v Zemské desce č. 542 Svěřenské panství Králíky z let 1884-1945 a dále popisy budov velkostatku vypracované králíckým stavitelem Josefem Hübnerem v roce 1920. Dá se tedy říci že tato knížečka zachycuje velkostatek pokud jde o budovy v posledním období jeho existence.

Život v minulosti

Krajina našich předků byla rozdělena na takzvaná panství, která patřila nějaké pozemkové vrchnosti. Vrchností mohl být např. šlechtic, klášter (církvní vrchnost), královská komora, některá města a v pozdější době i movití průmyslníci, např. Parishové, Rotschildové apod. Mimo tuto strukturu panství pak stála tzv královská města (Praha, Kadaň,Kouřim apod),podléhající panovníkovi a věnná města podléhající královně (Mělník, Hradec Králové, Kostelec nad Labem).

V rámci jednotlivých panství pak existovala poddanská města (např. Králíky, Žamberk, Kostelec nad Orlicí apod) a venkovské obce. Lidé žijící na panství byli vázáni určitými povinnostmi vůči své pozemkové vrchnosti (odvody peněžních plateb, naturální odvody, robotní povinnost apod) . Ale zároveň platilo nepsané pravidlo že pozemková vrchnost se o své poddané postará v případě nouze. Například ještě z 20 století z období hospodářské krize , tedy dlouho po zrušení vrchnostenské správy a soustavy panství máme doložené vzpomínky pamětníků na polévky pro chudé v Žamberku od barona Parishe, bývalého majitele žambereckého panství.

Pouhé odvody plateb a naturálií od poddaných by ovšem nedokázaly zajistit vrchnostem bezpracný život na dostatečně vysoké noze. Proto bylo v minulosti celkem běžné, že vrchnosti samy podnikaly ve vlastní režii. Nejčastěji šlo o činnosti v zemědělství v rámci tzv velkostatků, dále činnosti v lesnictví, rybníkářství a méně často činnosti ve výrobě, např. železářny apod.

V praxi tak byla půda na většině panství rozdělena na půdu tzv dominikální-přímo obhospodařovanou vrchností - ještě podle berní ruly nepodléhala zdanění státem a dále půdu tzv rustikální která byla buď v zákupní nebo v nezákupní držbě poddaných a vždy podléhala zdanění státem. Nezákupní držba poddanské půdy a nemovitostí připomínala dnešní nájemní vztah, zákupní držba vzdáleně připomínala vztah vlastnický ovšem s určitými odchylkami. První věcí bylo, že vrchnost mohla vstupovat do dědického řízení a schvalovat zvoleného dědice, druhá věc potom možnost vrchnosti ve vyjíměčných případech ukončit držbu samotnou institutem tzv sehnání z gruntu, kdy došlo k novému zákopu někým jiným nejčastěji členem rodiny předchozího držitele ale klidně i někým úplně jiným. K tomu však docházelo vyjíměčně, nejčastěji kvůli neplnění povinností vůči vrchnosti nebo dokonce nějakému odboji proti vrchnosti. Nezákupní držba pak mohla být ukončena kdykoli a samozřejmě u ní neprobíhalo žádné dědické řízení.

Držba nemovitostí a půdy poddanými pak byla spojena s určitými povinnostmi vůči vrchnosti. Nejčastěji šlo o peněžní platby a naturální odvody (nejčastěji se odváděli 2x ročně – o sv. Jiří a o sv. Havlu) a dále robotní povinnost, tedy v podstatě práci zdarma v nějakém vrchnostenském provozu (velkostatku, železárnách apod). Problematika povinností vůči vrchnosti a speciálně robotních povinností je poměrně komplikovaná. Nejčastější představa je že robotní povinnost vykonával jen

jeden člověk za danou usedlost, přičemž se uvádí pouze usedlosti s polnostmi nikoli domky bez polností. To ovšem zřejmě neodpovídá úplně realitě. J. Nygrín popisuje poměrně detailně povinnosti poddaných na bývalém lanškrounském panství a z jeho knihy vyplývá několik závěrů. V první řadě byl velký rozdíl mezi povinnostmi lidí žijících v poddanských městech a na vesnicích. Kupříkladu celé poddanské město Ústí nad Orlicí mělo povinnost pouze usušit a shrbat jakousi louku a dále pomoci robotujícím vesničanům při žních. Kdežto jen o pár kilometrů dál na stejném panství v tehdy samostatné obci Hylváty už bylo předepsané např. pro usedlost č.p. 4 tři dny roboty v týdnu s koňským dvouspřežím po celý rok a navíc ještě ruční robota 1 osobou 13 dnů které musely být odpracovány v intervalu od sv. Jana do sv. Václava. A podobně pro další usedlosti. Navíc jak vyplývá nejen z Nygrínovy knížky ale i z robotního patentu Marie Terezie z roku 1775 se robota vztahovala i na nemovitosti bez polností-zpravidla 13 dní ruční roboty v roce. V Nygrínově knížce se navíc pro některé obce (Hylváty, Kerhartice apod.) uvádí že z čeledě robotuje každý 13 dní v roce, což znamená že robota se nemusela vázat jen na držbu nějaké nemovitosti ale mohla být předepsána i pro osoby které žádnou v držbě neměly. A to už vůbec nemluvíme o tom že povinnosti vůči vrchnosti se měnily i v čase-narůstaly po třicetileté válce, kdežto před ní byly údajně mírnější. Proto chceme-li se detailněji zabývat problematikou povinností vůči vrchnosti neobejdeme se bez detailního studia tzv. urbářů kde bylo přesně stanoveno co kdo má dělat, rozhodně nevystačíme s nějakými obecnými formulacemi. A to už vůbec nemluvíme o tom že existovaly i povinnosti vůči místní faře které byly rovněž předepsány-robotní, odvody tzv. desátek (desátého dílu úrody) apod. Vyjimečně se předepisovaly i povinnosti vůči obci-např. jakési brigády k opravám cest, vodovodu apod.-zpravidla jednorázově k řešení nějakého úkolu.

Proč bylo mimo jiné výhodné být (bývalou) vrchností ...

Kromě hospodářských požitků přinášela po roce 1861 držba deskových velkostatků svým vlastníkům ještě jednu nezvyklou výhodu a tím byla výhodnější hlasovací pozice při volbách do zemských sněmů a říšské rady oproti ostatním občanům monarchie. Zavedený volební systém využíval takzvané kurie, což byly jakési voličské skupiny, které záměrně vytvářely nerovnost volebního práva. V rámci každé skupiny se totiž rozděloval určitý počet křesel v daném zastupitelském sboru ale počet voličů ve skupině byl omezen splněním podmínek dané skupiny. Například podle stavu z roku 1913 se v kurii velkostatků rozdělovalo 72 křesel z celkových 242 křesel zemského sněmu a o těchto křeslech rozhodovali pouze vlastníci deskových statků kterých bylo v českém království méně než 2000, tj. méně než 2000 lidí rozhodovalo o složení téměř 1/3 sněmovny což bylo pro ně velice výhodné. Tento systém částečně nabourala až Badenní volební reforma z roku 1897 která přidala 5. všeobecnou volební kurii. Úplně zrušen byl až od roku 1907 ale pouze pro volby do říšské rady, do zemských sněmů se v kuriích volilo až do roku 1918.

Panství a svěřenské panství Králíky

Králické panství vzniklo rozdělením velkého panství Žampach, ke kterému došlo po smrti Zdeňka z Potštejna na Žampachu v roce 1562. Jeho prvním majitelem byl Jan Burjan z Potštejna na Žampachu. Po roce 1577 bylo panství ve vlastnictví Zdeňka z Valdštejna s jehož jménem je spojena výstavba renesančního zámku v Králíkách (zničen při požáru roku 1708). Roku 1654 (v době vlastnictví rodem Althannů) bylo přetvořeno na svěřenské panství. V podstatě to znamenalo, že byla jednak stanovena územní nedělitelnost tohoto panství a dále závazné pořadí dědiců. Teoreticky to znamená, že panství nebylo ani možné prodat jako celek, protože by se tím obcházeli už předem

stanovení dědici. Celkem výstižně celou situaci popisuje zemská deska 542, která tuto formu držby označuje jako „požitkové svěřenské vlastnictví“, tedy sice s omezenou možností disponování ale s možností využívat požitky z vlastnictví plynoucí. Jiné prameny tuto formu vlastnictví označují jako jakési fiktivní kolektivní vlastnictví aktuálním držitelem a všemi jeho budoucími dědici, tj. celým rodem ale v časové ose. Svěřenské panství jako takové v podstatě zaniklo roku 1850, nicméně pokračovalo svěřenské vlastnictví velkostatku. Svěřenství bylo zrušeno zákonem v roce 1925. Prvním a zároveň posledním neomezeným vlastníkem velkostatku byl JUDr. Michael Karel Althann. 15. prosince roku 1945 byla na celý velkostatek uvalena národní správa na základě dekretu č. 5 z roku 1945 Sb.

Velkostatek Králíky

O nejstarším známém období existence hospodářských dvorů na panství píše historik Zahradka, který se odvolává na jakýsi urbář z roku 1660, kde jsou údajně taxativně vyjmenované dvory v Mladkově, Dolní, Střední a Horní Lipce. Zmíněn je i pivovar v Králíkách. Zároveň víme že, všechny provozy pozdějšího velkostatku (s výjimkou cihelny) jsou vyobrazeny na mapě 1. vojenského mapování z doby okolo roku 1760. Hospodářské provozy vrchnosti měly jakési hierarchické uspořádání, tvořené centrálou a ředitelstvím v Králíkách a místními pobočkami (dvory) v různých obcích na panství. Každou pobočku spravoval šafář, který byl jakousi převodní pákou mezi ředitelstvím a personálem příslušného dvora (placenou čeledí a robotujícími poddanými). Ředitelství v Králíkách vedl hospodářský ředitel, který měl pod sebou příslušné specializované úředníky - důchodního (zodpovídal za finance celého velkostatku, podléhali mu specializovaní účetní, mohl disponovat s hotovostí), purkrabího (zodpovídal za provoz, podléhali mu jednak šafáři jednotlivých poboček (dvorů) a zároveň zodpovídal za opravy budov a majetek v hmotném smyslu, podléhal mu původně také obroční=člověk, který vedl evidenci obilí), nadlesního (řídil lesní správu velkostatku - součástí velkostatku byly téměř veškeré lesy na panství - dnes patřící státu). V období před rokem 1850 byla navíc tendence házet tak trochu do jednoho pytle územní správu, politickou a soudní správu a hospodářské záležitosti - tedy pozdější velkostatek. To celé bylo označováno jako svěřenské panství. Právě rok 1850 znamenal určitý předěl, kdy se konstituoval velkostatek jako moderní soukromá firma - samotný pojem velkostatek pochází až z druhé poloviny 19. století a označuje právě hospodářskou podstatu bývalých panství, už bez vazby k územní či politické správě a co je podstatné tak i výhradně s placenými zaměstnanci (skončila robotní povinnost bývalých poddaných). S tím souvisel i vznik tzv. soukromého úřednictva, tj. úřednictva velkostatku o kterém podrobněji píše článek Marie Mackové - Soukromé úřednictvo velkostatku Králíky po roce 1850. Historik Zahradka dále uvádí že ve druhé polovině 19. století byly všechny místní pobočky pronajaty (ve formě parcel) a bývalá vrchnost ve vlastní režii hospodařila pouze v Králíkách. To trochu potvrzuje i výše zmíněný článek Marie Mackové, která v něm vyjmenovává zaměstnance na pozicích vrcholového a středního managementu v roce 1878 - a zmiňuje už pouze jediného šafáře - na hospodářském dvoře centrály. Z toho vychází že na pobočkách už šafáři nebyli potřeba - řídili je nájemci. Zvláštností všech Althannovských velkostatků v celém českém království, tedy i Králického, bylo to že na nich od roku 1880 fungoval pensijní spolek. Všichni zaměstnanci byli pro účely penze rozděleni do 11 služebních tříd počínaje ředitelem centrální správy všech Althannovských velkostatků a konče pasáky krav. Účast v pensijním spolku byla pro zaměstnance povinná a zajišťovala jim na tu dobu nebývalé pensijní zaopatření (vztahovalo se totiž i na úroveň čeledě po odpracování 50 let služby). Pro srovnání nárok na penzi měli v té době pouze státní úředníci s definitivou. Další zajímavostí bylo to že úředníci a sluhové velkostatku mohli využívat bezplatnou lékařskou péči poskytovanou „firemním“ lékařem, který figuruje jako zaměstnanec velkostatku. To je opět docela nezvyklé, protože za lékaře všichni

ostatní lidé v té době platili a ne každý si mohl jeho návštěvu dovolit. Finančně navíc na tom bylo soukromé úřednictvo lépe než úřednictvo státní působící v té době na králických úřadech. V období , které nás zajímá tj, zhruba 1884-1920 se velkostatek skládal z následujících částí:

- I. Centrála v Králíkách
- II. Vrchnostenská cihelna v Prostřední Lipce
- III. Pobočný hospodářský dvůr v Mladkově (Dolanech)
- IV. Pobočný hospodářský dvůr v Lichkově
- V. Pobočný hospodářský dvůr v Dolní Lipce
- VI. Pobočný hospodářský dvůr v Prostřední Lipce
- VII. Pobočný hospodářský dvůr v Horní Lipce
- VIII. Pobočný hospodářský dvůr v Dolní Orlici
- IX. Soubor budov lesní správy
- X. hospodářský areál Horní Morava č.p.2

Na následujících stránkách naleznete popisy stojících i zaniklých budov velkostatku. Při zpracování této části se vycházelo z popisů budov vytvořených roku 1920 králickým stavitelem Josefem Hübnerem. Nevíme zatím proč tyto popisy vznikly. Zajímavá je ovšem doba jejich vzniku. Bylo to vlastně v předvečer první pozemkové reformy, není proto vyloučené že se mohlo jednat o nějaké podklady pro jednání se státem (pozn. autora: dnes také víme že v únoru roku 1919 zemřel ve Vídni držitel fideikomisu Michael Robert hrabě z Althannu. Je tedy možné že popisy souvisely s dědickým řízením po zesnulém. Nedá se to ale říct jednoznačně neboť dochované protokoly o soudním odhadu mají jinou formální podobu a vztahují se i k jiným budovám, než uvedené popisy budov) . Doslovný překlad originálu Hübnerova díla je obtížně čtivý, obsahuje komplikované věty , vyžadující značnou představivost. Proto jsem si dovilil udělat jakýsi „výcuc“ z Hübnera. Jednak z důvodu omezeného plánovaného rozsahu této knížečky a jednak i proto že doslovné přepisování by nedávalo smysl, protože Hübnerovy popisy stejně nejsou zpětně převoditelné na výkresovou, nebo alespoň náčrtkovou podobu, protože i sám Hübner šetřil místem a nemohl slovním popisem postihnout každý detail. Oproti doslovnému překladu se tak podařilo dosáhnout zkrácení asi na ½ původního rozsahu. Ušetřené místo pak bylo možné využít na mapičky, obrázky a výkresovou dokumentaci a pod, které v Hübnerovi zcela chybí - jedná se o jednolitý strojopis. Berte proto následující popisy jako pomůcku k navození představy o původní podobě budov.

I.-Centrála velkostatku

Centrála, nebo také ústředí, byla hlavním pracovištěm velkostatku. Jednalo se o rozsáhlý soubor budov a menších areálů v severovýchodní části města. Jakési vrchnostenské městečko na okraji Králík. Využití centrály bylo různé. Jednak šlo o správní středisko-sídlila zde prakticky veškerá administrativa velkostatku, dále se zde dříve bydlelo-např. část soukromého úřednictva bydlela přímo v kancelářských budovách ve služebních bytech, centrála byla i průmyslovou oblastí-byl zde pivovar a parní pila. V neposlední řadě bylo její využití i zemědělské, měla svůj hospodářský dvůr. Jednotlivé části centrály byly následující :

- A- Budova kancelář (ředitelství) a bývalého vrchnostenského pivovaru-č.p. 128
- B- Obytná a kancelářská budova č.p. 132 (důchodní úřad)
- C- Hospodářský dvůr č.p. 121
- D- Vrchnostenská palírna č.p. 131

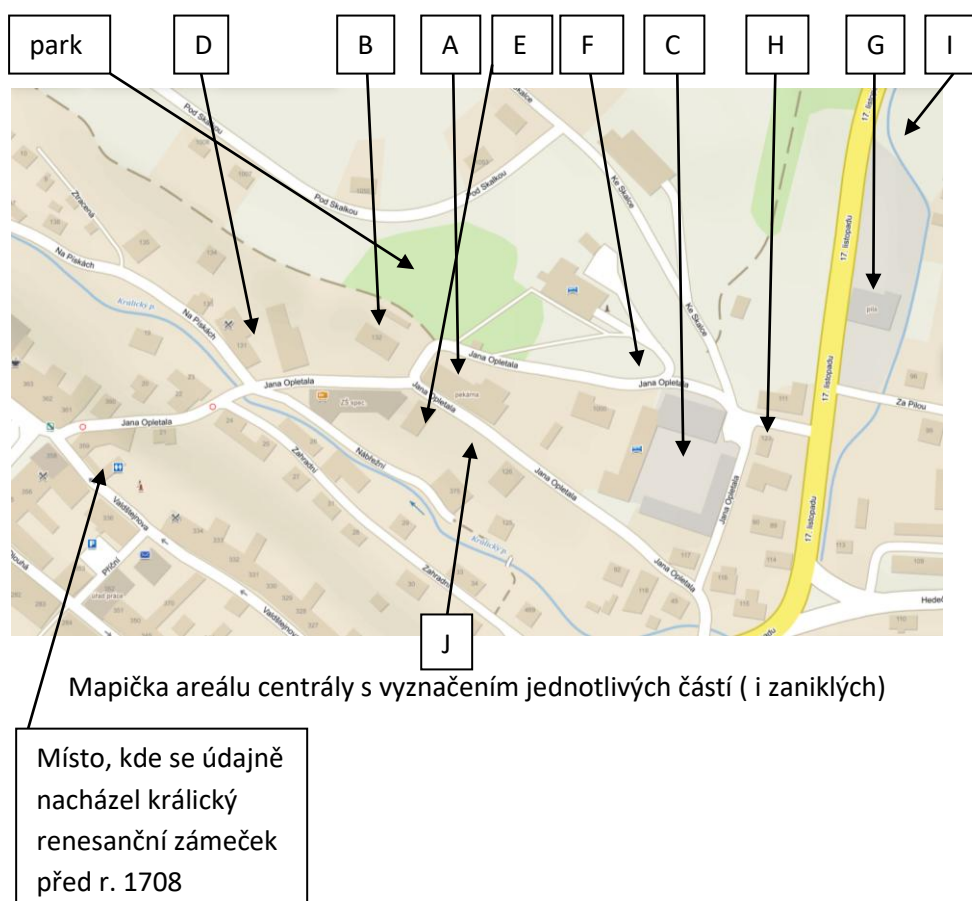
- E- Obytná budova vrchnostenského pivovaru č.p. 129
- F- Sklad zásob a skladištní část
- G- Vrchnostenská parní pila
- H- Kancelář pily
- I- Vrchnostenská sušárna lnu č.p 122
- J- Sklepní budova pivovaru s ledárnou

Nejstarší známé vyobrazení areálu centrály je na mapě 1. vojenského mapování z doby okolo roku 1760. Na tomto vyobrazení se však dají jednoznačně ztotožnit pouze budovy pod písmeny A a C . Bud' ostatní části v té době ještě nestály, nebo jde o nepřesnost mapy

Budovy pod písmeny B,G , H a I byly v roce 1923 vyjmuty z majetku velkostatku a převedeny do nově vzniklé Společnosti pro zužitkování dříví Fialková a spol.

Budovy F,G, H, a J byly budovány až po vydání stabilního katastru tj po roce 1840, na starých vyobrazeních centrály ještě nejsou pozorovatelné. Konkrétně pila byla pravděpodobně postavena roku 1893

Budovy pod písmeny, F a I a J jsou po demolicí

Západní část areálu centrály na starém vyobrazení neznámé datace

Východní část areálu centrály-patrný je ještě stojící vysoký komín u pily a klenutá vjezdová brána hospodářského dvora

I.-A -Budova kanceláří (ředitelství) a bývalého vrchnostenského pivovaru-č.p. 128

Lokalita : Králíky, Jana Opletala 128

GPS souřadnice: 50°5'3.950"N, 16°45'53.152"E

Stav: Celkově poměrně v dobrém stavu , upraveno pro provoz pekárny

Popis objektu: Jedná se o patrovou , podsklepenou budovu s polovalbovou střechou, na úrovni přízemí částečně zapuštěnou do okolního stoupajícího terénu, s přistavěným přízemním bočním křídlem v severovýchodní části. Původně se jednalo o objekt s kombinovaným využitím, kdy velkou část přízemí i východní část prvního poschodí , zaujímaly prostory vrchnostenského pivovaru. Západní prostory prvního poschodí sloužily jako kanceláře ředitelství velkostatku a obytné prostory úřednictva Dispoziční řešení bylo následující:

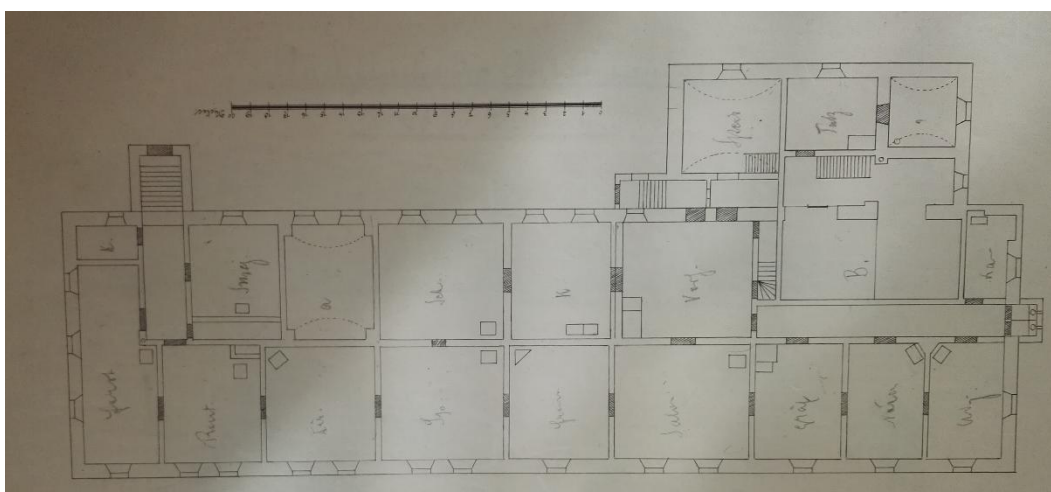
Na úrovni sklepení dva hlavní sklepy, z nich zadní byl vybaven dvěma ledárnami a dále pod křídelní částí další dva sklepy

Na úrovni přízemí byly ve východní části budovy dvě sladovny, ve střední části další provozní prostory pivovaru (asi varny ??)-v době Hübnerovy návštěvy už přestavěné na obytný prostor a v západní

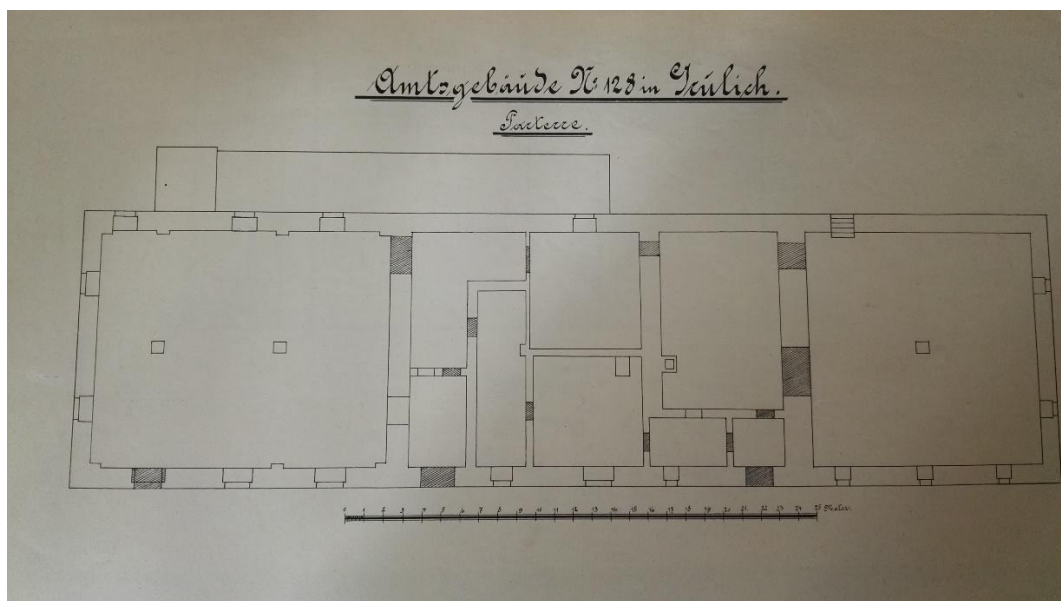
části přízemí se nacházely dva byty 1+1 ke kterým náležely sociální zařízení a spíže. Do prostor bývalého pivovaru vedly dva vstupy z jižní strany budovy. Všechny prostory v přízemí byly klenuté, s výjimkou bočního křídla kde byl strop částečně povalový, podlahy převážně cihelné či kamenné.

Na úrovni prvního poschodí se původně ve východní části nacházel hvozď pivovaru, který zabíral i prostory přistavěného přízemního bočního křídla. V době Hübnerovy návštěvy, byla již značná část hvozdu přestavěna na další byt (myšleno zřejmě asi přímo byt ředitele) přístupný jednak zespoda z bývalé sladovny a dále z východního křídla . Západní část prvního poschodí původně zabíraly kanceláře ředitelství a byty úřednictva. V době Hübnerovy návštěvy už zde byly jen tři kanceláře- kancelář lesního úřadu, kancelář hospodářského dvora a vrchnostenská kancelář na kterou navazoval archiv vybavený kovovými protipožárními dveřmi i okenicemi. Zbytek prostor zabíral obrovský byt ředitele velkostatku o šesti místnostech , pokoj hospodářského adjunkta a další obytné prostory. Hlavní vstup do bývalých prostor ředitelství byl zdobným vchodem s kvádřovou rustikou v severozápadním rohu budovy.

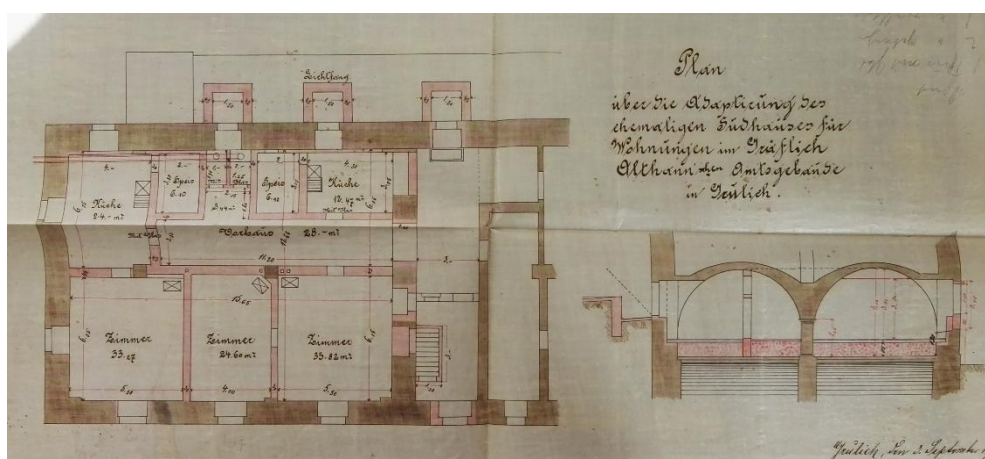
Půdní prostory vyplňovala sladová a ječmenová pudy, krovové konstrukce nad hlavním traktem byly tvořeny středovou podélnou stolicí, nad křídlem stojatou stolicí. Střecha byla původně z břidlice a šindele, dnes černé desky a částečně plech.

Prostory ředitelství v patře. Podle všeho se zdá , (byt Hübnerovy popisy jsou dost nejednoznačné), že ve spodní řadě by měly být následující místnosti v pořadí od leva doprava: Kancelář lesního úřadu (Forst), kancelář hospodářského dvora (Rent), vrchnostenská kancelář a dále navazuje 6 na sebe navazujících místností bytu ředitele, který se rozlehl až do prostoru bývalého pivovaru. V horní řadě opět od leva doprava: malý skládek uhlí K (kahle), vstupní vestibul ředitelství, pokoj adjunkta (mezi ním a kanceláří dvora úzká příkladací chodbička využívaná také jako skládek dřeva), archiv a , místnost bez bližšího určení , kuchyň K (kuche) a hala východního křídla. Na halu navazuje chodba na jejímž konci jsou 2 záchody. Vedle haly vpravo schodiště na půdu. Nad chodbou nejasný prostor označený B. což by možná mohlo znamenat Braurei, tedy dosud nevyužité prostory hvozdu bývalého pivovaru. Nad tímto prostorem v další řadě jsou pak 2 komory a jedna spíž. Ze spíže vedou schody do sklepa.

Přízemní prostory pivovaru před přestavbou, vpravo i vlevo byly zřejmě původně prostory sladoven

Přestavba západních prostor pivovaru na dva byty. Byty měly dělenou dispozici. Z pokojů se do kuchyní a na záchod muselo přes společnou chodbu. Všimněme si že kvůli získání světla se musely v severní zahloubené stěně udělat šachty pro okna.

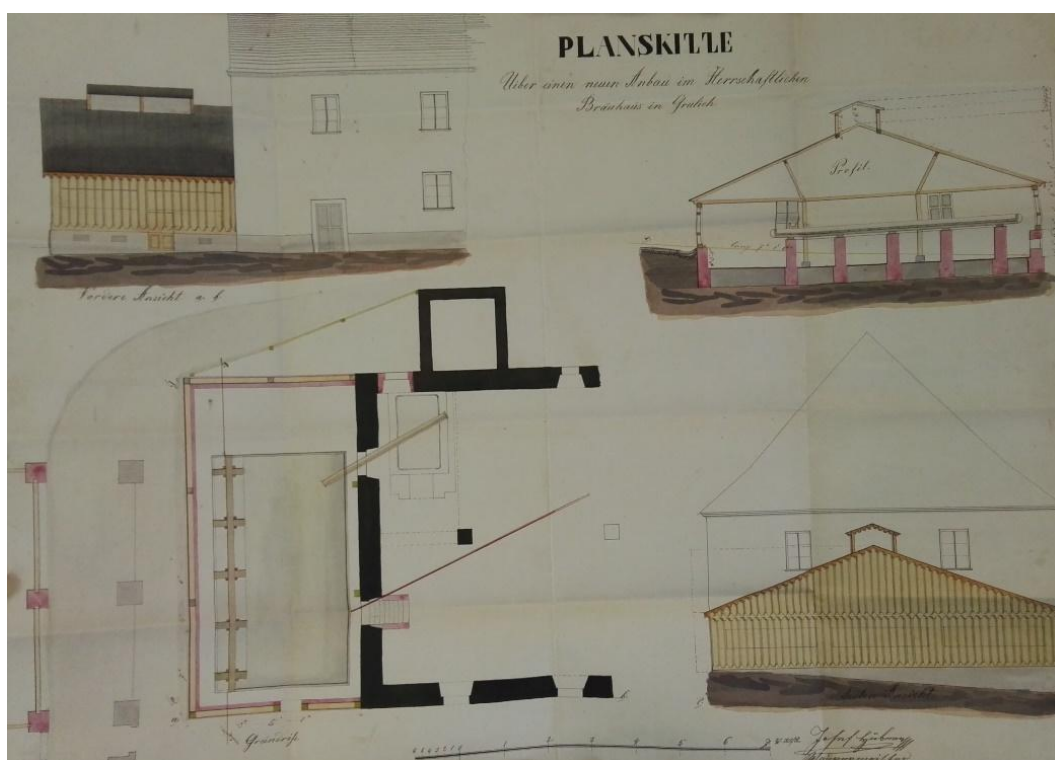
Budova kanceláří a bývalého vrchnostenského pivovaru od jihovýchodu-vstup do bytu na místě bývalého hvozdu pivovaru (původně byly na tomto místě záchody, viz předešlé), dole malé okénko bývalé sladovny

Pohled od západu

Budova kancelářů a bývalého vrchnostenského pivovaru od severu - vlevo přistavěné přízemní křídlo, vpravo zdobený vchod do prostor bývalého ředitelství, vedle v pozadí budova důchodního úřadu a úplně vpravo vykukuje kašnový a chlěvní domek

Zajímavý výkres zřejmě asi nikdy nerealizované přístavby budovy pivovaru. Zamýšlená přístavba se měla nacházet na západní straně budovy-při pohledu na půdorys vidíme úplně vlevo plot důchodního úřadu, cestu, vlastní přístavbu (zřejmě asi další sladovny?). Vpravo nahoře pak čtvercový prostor (základy vstupu do ředitelství)

I.-B-Obytná a kancelářská budova č.p.132 (důchodní úřad)

Lokalita : Králíky, Jana Opletala 132

GPS souřadnice: 50°5'5.037"N, 16°45'50.294"E

Stav: Celkově poměrně v dobrém stavu , obytná budova

Popis objektu: Patrová podsklepená budova s polovalbovými střechami. Podle Hübnera se jednalo objekt bývalého důchodního úřadu, který ovšem v době jeho návštěvy byl už využíván převážně k bydlení.

Sklepení tvořily dva valbové sklepy s cihelnou podlahou

Přízemí zaujímal byt důchodního se čtyřmi místnostmi a archiv. Napříč přízemím procházela centrální chodba. Hlavní vstup do budovy vedoucí na tuto chodbu byl původně od jihu po kamenném zdobném schodišti-dnes zbouráno a vchod zazděný. Na opačném konci chodby se nacházel severní vchod (dochovaný), který původně vedl na malý dvůr důchodního úřadu.

V prvním poschodí byl v době Hübnerovy návštěvy byt nadlesního. Obě patra spojovalo dřevěné podklenuté schodiště.

Půda byla opatřena bedněním, krovová konstrukce byla tvořena stojatou stolicí, střecha původně pokrytá šindelem a břidlicí , dnes černé desky

Severně za budovou se nacházel původně ohrazený malý dvůr tvořený kolnou , chlévem pro menší hospodářská zvířata a sušárnou na dřevo. Uprostřed dvora byla studna s užitkovou vodou . Zároveň byla východně od budovy menší oplocená zahrádka.

Pohled na budovu bývalého důchodního úřadu od východu

Budova důchodního úřadu od jihu-patrný je zazděný původní vchod do budovy a nad ním popisné číslo

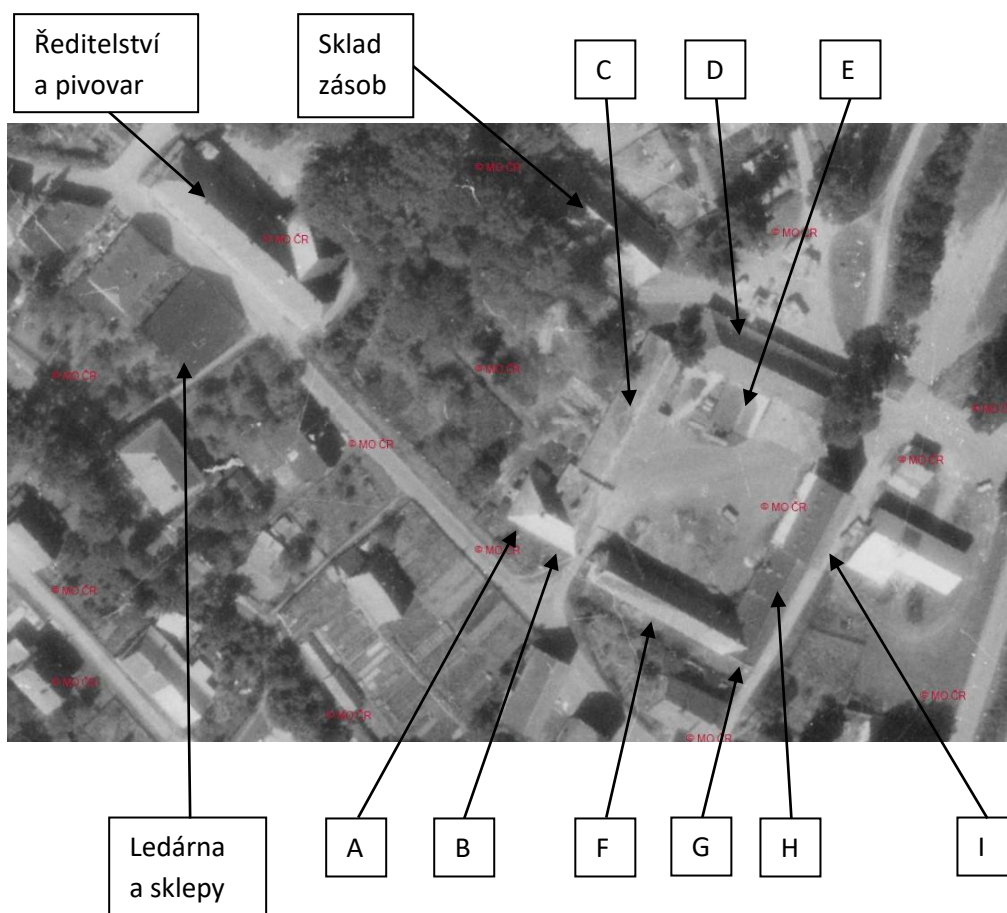
I.-C- Hospodářský dvůr dříve č.p.121

Lokalita : Králíky, Jana Opletala, dnes bez popisného čísla

GPS souřadnice: 50°5'2.565"N, 16°45'59.448"E

Stav: Zachované ale u části budov provedeny poválečné přestavby pro provoz stavebnin a ubytovacího zařízení

Popis objektu: čtyřstranný dvůr tvořený obytnou částí, chlévy stodolami a sýpkou .Obytná část byla tvořena západním křídlem (A) , které v době Hübnerovy návštěvy sloužilo jako byt panského kočího. Navazoval severně objekt označovaný Hübnerem jako ratejna (B) a dále severně pokračoval chlév pro skot (C). V severní části dvora se nacházela stodola (D) vybavená koňským žentourem (E). V jižní části dvora byla konírna (F), na kterou navazovala ve východní části vozová kolna (G), dále stodola pro uskladnění zemědělského nářadí (H) a sýpka (I). Mezi sýpkou a stodolou se nacházela klenutá brána a dva sklady zemědělského nářadí, jeden na straně stodoly, jeden na straně sýpky. Další klenutá brána byla mezi ratejnou a konírnou.

A-byt panského kočího-jednalo se o přízemní objekt s valbovou střechou, krytou šindelem a břidlicí . Krov tvořila stojatá stolice. Uvnitř se nacházela chodba s povalovým stropem ze které vedly schody na půdu a dále vpravo od chodby světnice se sporákem vlevo další klenutá světnice a vedle klenutá komora. Naproti vchodu byla klenutá černá kuchyně.

B-Ratejna č.p. 121-přízemní zděná budova z kamena cihel, podsklepená se sedlovou střechou krytou šindelem a břidlicí. Krov byl vaznicový. V přízemí se nacházela chodba , částečně klenutá, částečně s povalovým stropem. V předu se rozšiřovala na prostor postrojovny ve kterém bylo i schodiště na půdu. Vlevo byla světnice ratejny (dnes prodejna stavebnin). Ve světnici byl sporák a kotel. Dále nvyazovaly další dvě místnosti s hliněnou pecí. Přes bývalou černou kuchyni, která byla změněna na klenutou předsíň se vstupovalo do další místnosti s dřevěnou podlahou a hliněnými kamny viz výkres . Na opačné straně chodby byla komora.

C-Chlív pro skot-Přízemní zděná budova, klenutá (klenby dodnes dochované), podlahu tvořila kamenná dlažba. V severní části navazovala klenutá řezárna. Střecha sedlová původně krytá přírodním kamenem a šindelem s osmi vikýři, krov stojatá stolice. Střechou procházely tři výparníky. Ve chlívě bylo původně ustájeno 58 ks. hovězího dobytka.Prostor chlěva byl rozdělen přepážkami na menší části.

D-stodola-zděná dvoumlatová stodola se sedlovou střechou krytou šindelem a přírodním kamenem a hambálovým krovem. Pod západní pernou se nacházela mléčnice, zbylé prostory nepodsklepené. Mezi oběma mlaty se na jižní straně stodoly nacházela převážně bedněná přístavba koňského

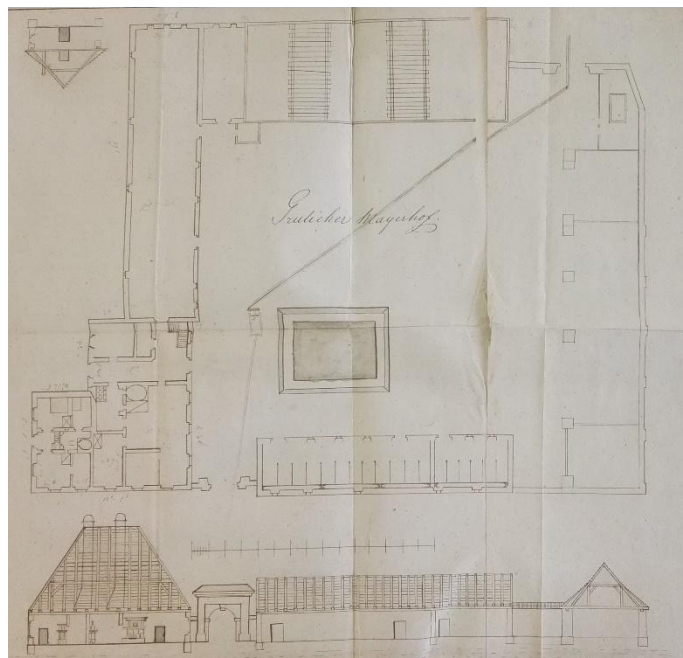
žentouru (E). V severovýchodní části této přístavby byl zděný prostor ve kterém se nacházel benzinový spalovací motor, vedle zvěňčí přístavek pro uskladnění benzinu. Transmisní hřídel poháněný motorem a žentourem vedl uvnitř stodoly podélně po jižní straně.

F-Konírna-Přízemní budova se sedlovou střechou krytou šindelem a břidlicí. Krov tvořila kozová stolice. Střechou procházely tři plechové výparníky a dva sedlové vikýře. Stáj byla klenutá, dělená 2 přepážkami na 3 části. Ustájení bylo řešeno formou boxů v řadě vedle sebe. Jednotlivé boxy pak byly tvořeny stranovými zábranami z fošen a dřevem obloženými sloupky.

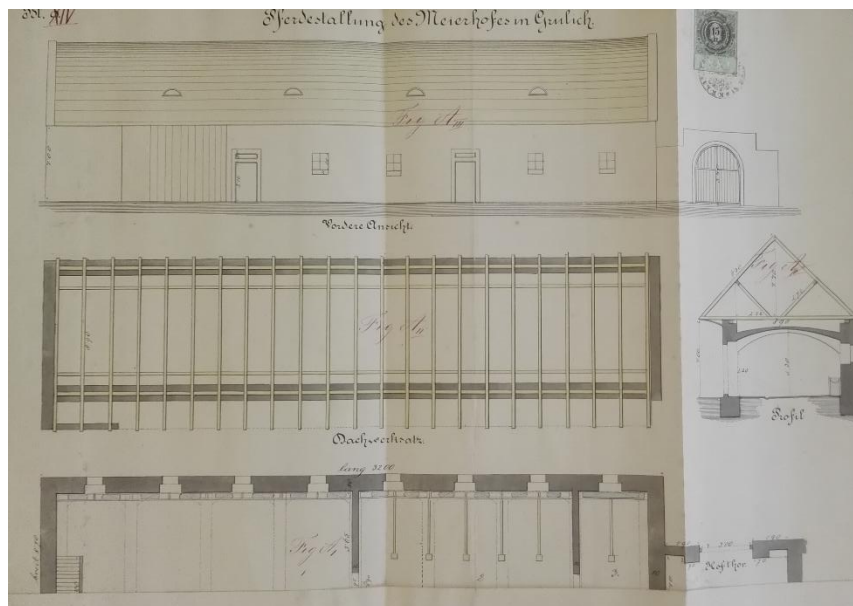
G-Vozová kolna-Přízemní zděná budova se sedlovou střechou krytou šindelem a břidlicí. Vstup velkými dvojkřídlými vraty. Uvnitř byl nedělený prostor s hliněnou podlahou a povalovým stropem.

H-Stodola pro uskladnění zemědělského nářadí-Přízemní polootevřená budova se sedlovou střechou krytou šindelem a břidlicí, krov- jalová vazba. Obvodové zdi zděné, na straně do dvora pouze 3 zděné pilíře. Vnitřní prostor byl rodělený na dvě části-na straně přiléhající k sýpce byly dvě dřevěné kůlny (jednu využíval šafář, druhou hladní čeledín), druhý prostor byl otevřený. V obou prostorech hliněné podlahy a povalové stropy. Pod budovou se nacházel klenutý sklep.

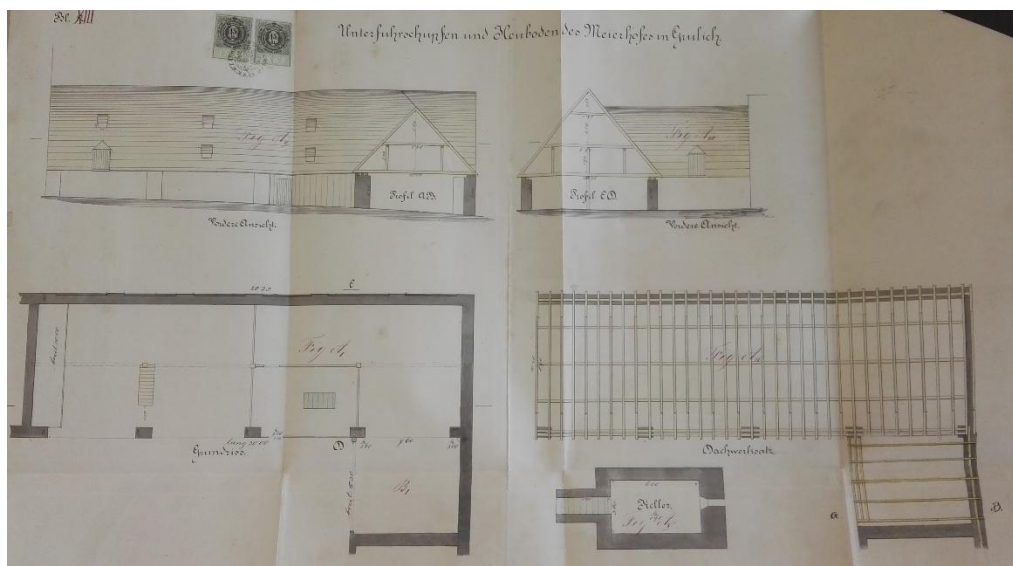
I-Sýpka-velká dvoupatrová budova z kamene a cihel s vápennými omítkami a sedlovou střechou, krytou šindelem a břidlicí. Krov střechy tvořila stojatá stolice. Uvnitř nedělené prostory pro uskladnění obilí, dřevěné podlahy a povalové stropy podepřené středním podvlakem a dvěma dřevěnými sloupy. Jednotlivá podlaží spojovalo žebříkové schodiště. Vnitřní stěny byly obité prkny až do výšky 75 cm aby se zabránilo vlhnutí obilí. Okna byla opatřena mřížemi a sítěmi.

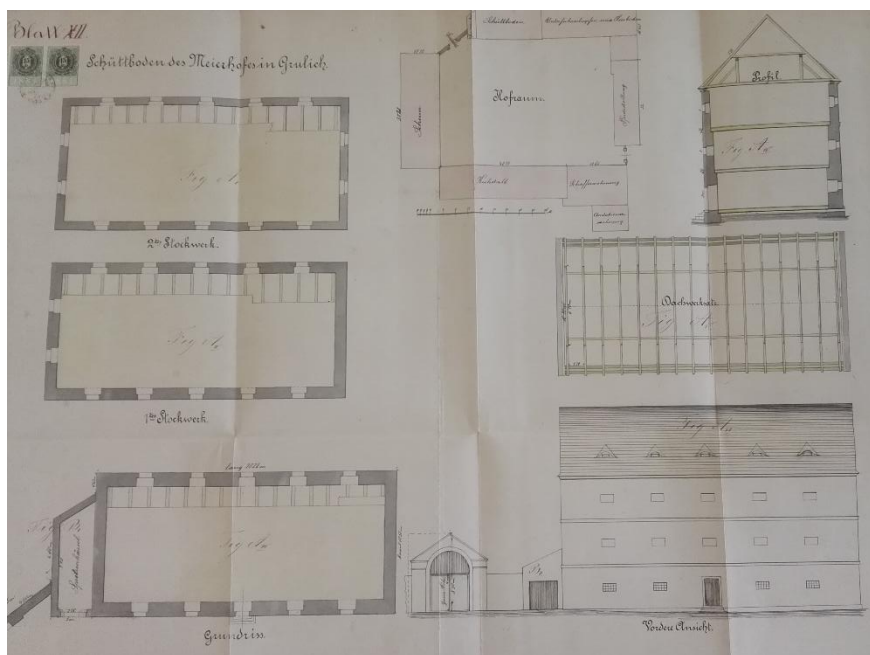
Celkový pohled na hospodářský dvůr centrály (staré vyobrazení ještě před výstavbou sýpky)

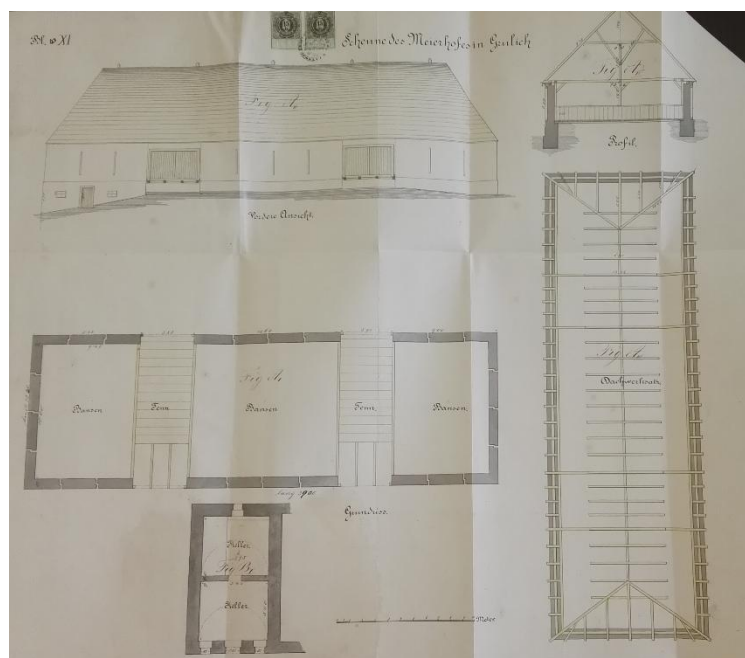
Konírna (F)

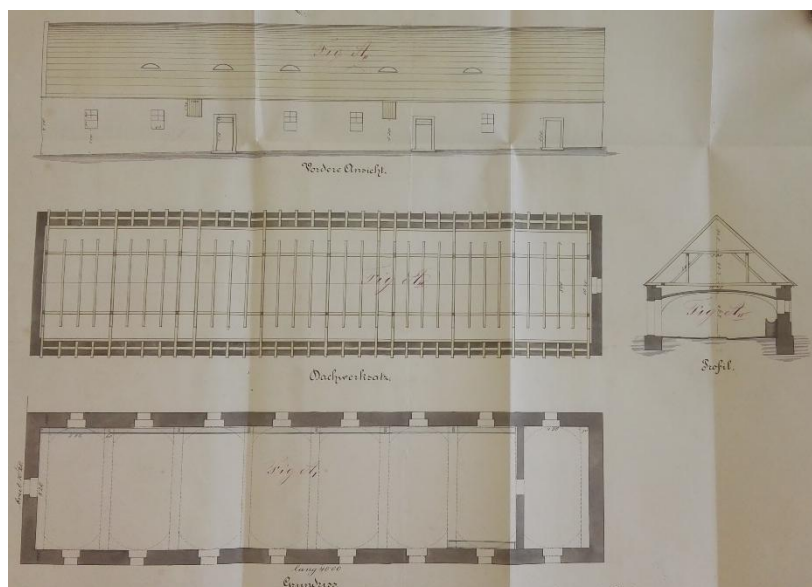
Stodola pro uskladnění zemědělského nářadí (H)

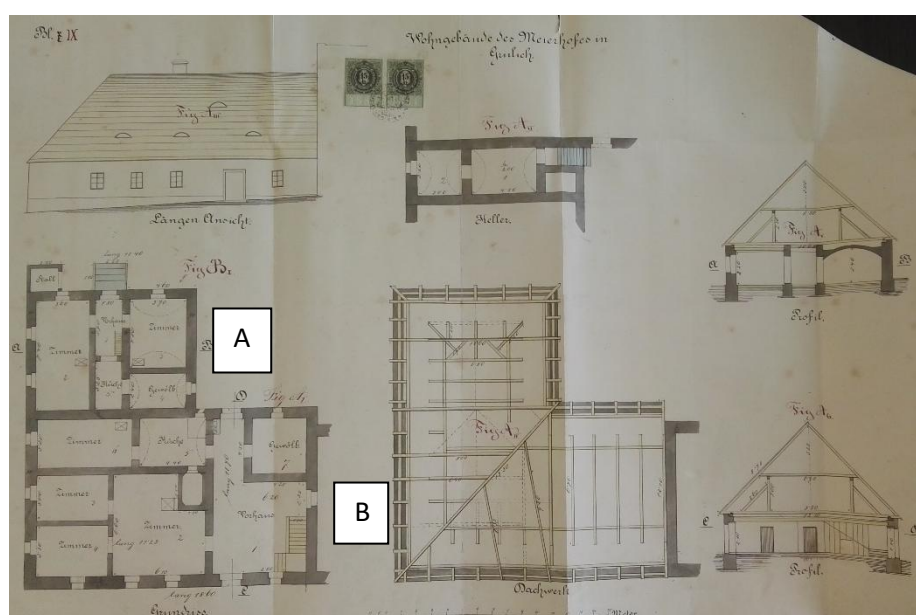
Sýpka (I)

Stodola (D) v původním stavu ještě před přístavbou koňského žentouru. Vlevo dole zakreslená zmíněná mléčnice

Chlén na skot (C), vpravo prostor klenuté řezárny, vlevo stání pro 58 kusů dobytka

Budova ratejny (B) s bytem panského kočího (A) v původním stavu (ještě před Hubnerovými popisy).

V pohledu na půdorys B vpravo dole prostor postrojovny se schody na půdu, vlevo světnice s chlebovou pecí (obsluhovanou z černé kuchyně) a dále vlevo ještě 2 místnosti. Nad tím zase od prava komora, chodba navazující na postrojovnu , černá kuchyně , a místnost s hliněnou pecí.

Z chodby vedlo pod černou kuchyní schodiště do sklepa, ten byl jen pod kuchyní a návaznou místností-viz nahoře uprostřed

Nad tím byt panského kočího (A). V pravé části klenutá komora, vedle černá kuchyně, v levé části světnice. V další řadě nad černou kuchyní vstupní chodba, vpravo do chodby klenutá světnice

Obytná část (vlevo vstup do bývalého bytu panského kočího), jižní brána a vpravo konírna

Sýpka, severní brána a silně zbastlená stodola (to co z ní zbylo)

sýpka

I.-D-vrchnostenská palírna č. p. 131

Lokalita : Králíky, křižovatka ulic Jana Opletala a Na Pískách č.p. 131

GPS souřadnice: 50°5'4.746"N, 16°45'46.354"E

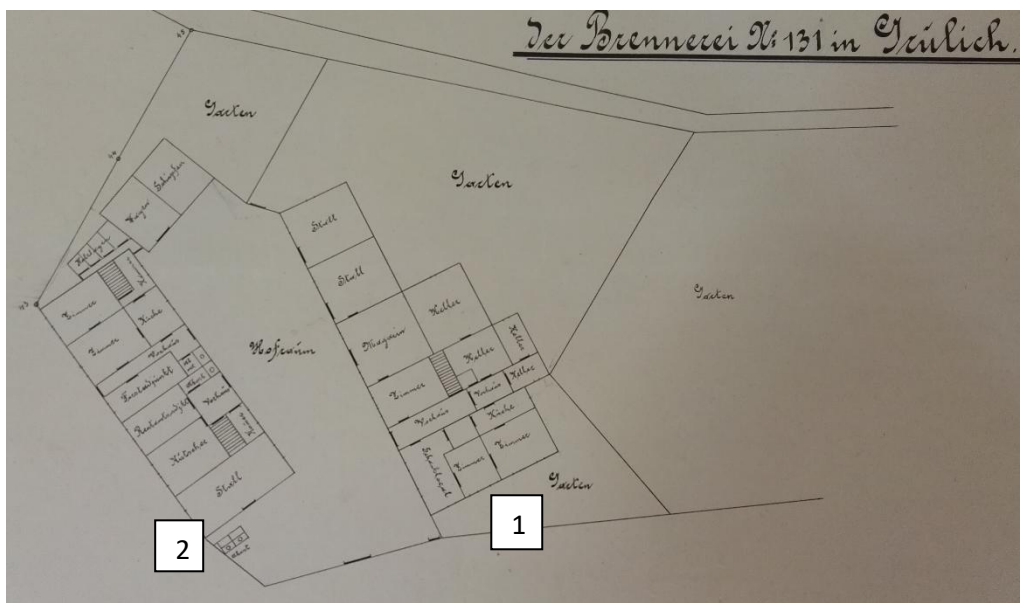
Stav: zachované-v provozu jako autoservis

Popis: Areál skládající se původně z hlavní budovy , stájí., vozové kolny a dalších drobných staveb

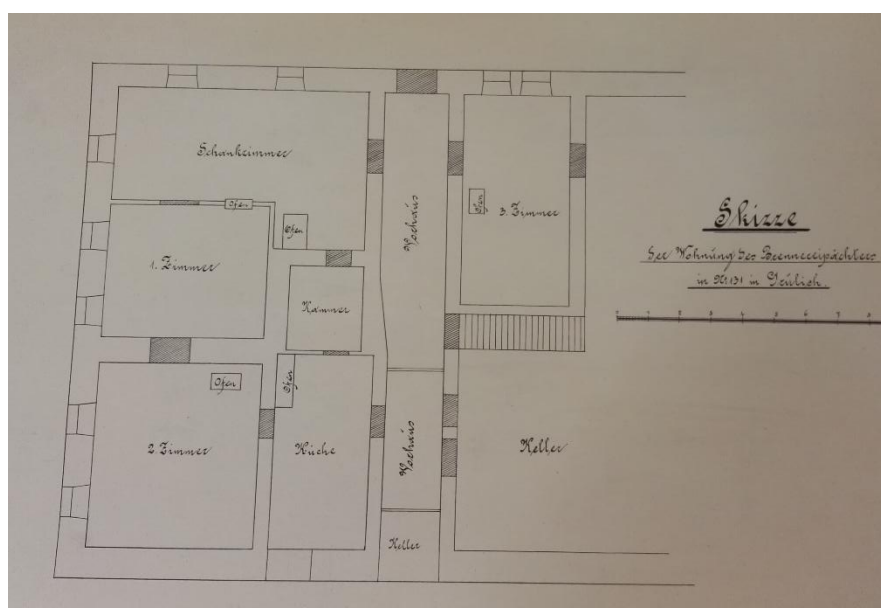
Hlavní budova 1 je zděná přízemní s polovalbovou střechou, původně krytou šindelem a lepenkou, dnes eternitem. V době kdy ji Hübner navštívil byla už po přestavbě , provoz palírny byl ukončen a dům zřejmě sloužil jako hospoda s ubytováním. Uvnitř se v přízemí nacházela klenutá síň ze které se vlevo vstupovalo do světnice s hliněnými kamny a dřevěným podbíjeným stropem nahozeným na rákos. Dále zde bylo schodiště na půdu a přístup do dvou klenutých sklepů (za síní za dřevěnou příčkou). Napravo od světnice pak byla složitější dispozice tvořená sálem hospody s povalovým stropem a sporákem, dále světnicí s železnými kamny a podbíjeným stropem nahozeným na rákos a klenutou kuchyní se sporákem. Dále se zde ještě nacházela klenutá koupelna s dřevěnou podlahou. Na kuchyni navazovala boční přístavba záchodu. Na půdě ze nacházela předsíň a z ní se vstupovalo do tří obytných místností , z nich jedna měla kachlová kamna. Stropy půdních místností byly zčásti dřevěné podbíjené nahozené na rákos z části i povalové. Zbylé prostory půdy pak sloužily jako seník.

Budova stájí 2- nachází se na straně u potoka. Je to zděná přízemní budova s polovalbovou střechou. Boční stěny tvoří slepé arkády s klenutím. Vzadu (na severozápadní straně) k této budově přiléhal bedněný chlív na zděné podezdívce se zděným průčelím a s pultovou střechou určený pro menší hospodářská zvířata.

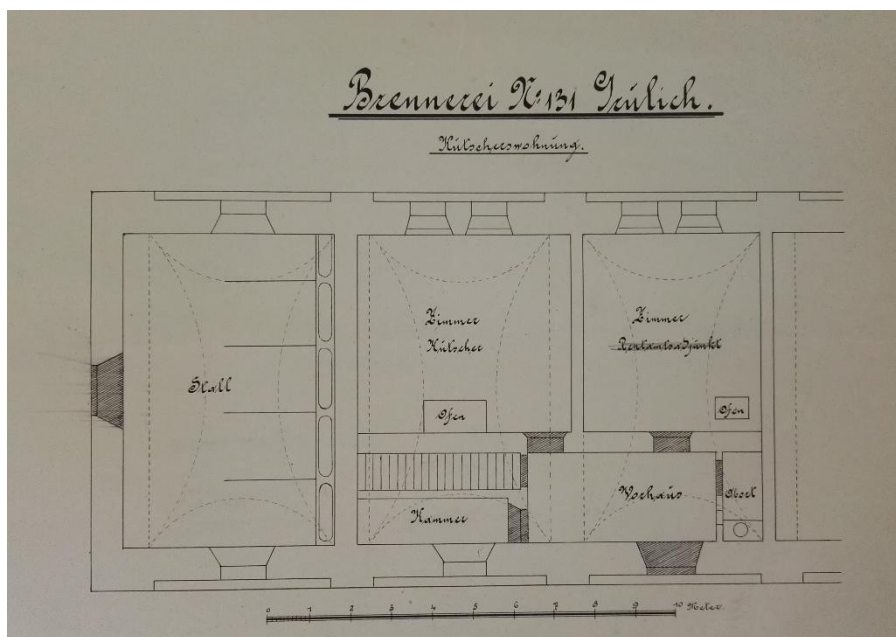
Před budovou stájí byl na nádvoří dvojitý venkovní záchod s pisoárem-malá bedněná stavbička s pultovou stříškou, vedle něj bylo hnojiště. Zadní část dvora (severní) původně uzavírala vozová kolna-hrázděná polootevřená stavba se sedlovou střechou, krytou šindelem a lepenkou. Podlahy kolny byly hliněné. V areálu končil rovněž vodovodní systém užitkové vody-viz dále. Voda byla zavedena do koupelny, kuchyně a záchodu hlavní budovy a na nádvoří vyústovala do širokého otevřeného koryta. Zepředu (od dnešní ulice Jana Opletala) bylo nádvoří původně ohrazeno zdí s bránou. Dnes z původních budov stojí pouze hlavní budova a budova stájí, ostatní jsou po demolici, v severní části pak byla realizována nová výstavba.

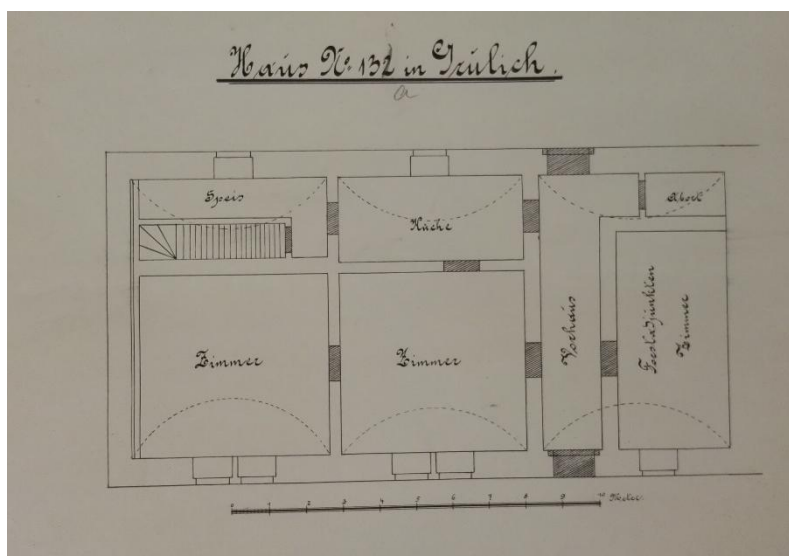
Celkový pohled na areál bývalé vrchnostenské palírny

Pohled na hlavní budovu (1) - část u cesty. Uprostřed je zmíněná chodba. Vpravo do chodby je světnice, pod ní v další řadě schodiště na půdu a pod ním v další řadě sklep. Na konci chodby dole za dřevěnou příčkou další sklep. Nalevo od chodby nahoře sál hospody, pod ním světnice a vedle ní komora. Úplně dole další světnice a vedle kuchyně (stav opět úplně neodpovídá popisům stavitele Hubnera, zřejmě starší situace ještě před zřízením zmiňované koupelny a dalších přístaveb záchodů) (pozn pro lepší orientaci nádvoří je na tomto vyobrazení nahoře)

Bývalá budova stájí (2)-část na nároží u mostu- přestavěná ošem už spíše k bydlení stáje zůstaly už jen vpředu, dále následovala směrem doprava místnost kočího, místnost adjunkta důchodního úřadu. Obě měly spoječný záchod na chodbě (pozn pro lepší orientaci nádvoří je na tomto vyobrazení dole, potok nahoře)

Bývalá budova stájí (2)-část směrem severně do dvora, kompletně přestavěná k bydlení. V severní části budovy byl byt se dvěma místnostmi a kuchyní, následovala průchozí chodba ze dvora do ulice a vedle chodby místnost adjunkta lesního úřadu (pozn pro lepší orientaci nádvoří je na tomto vyobrazení nahoře potok dole)

Bývalá vrchnostenská palírna-vlevo bývalé stáje (2), vpravo hlavní budova (1)

Bývalá vrchnostenská palírna-hlavní budova (1)

I.-E-Obytná budova vrchnostenského pivovaru

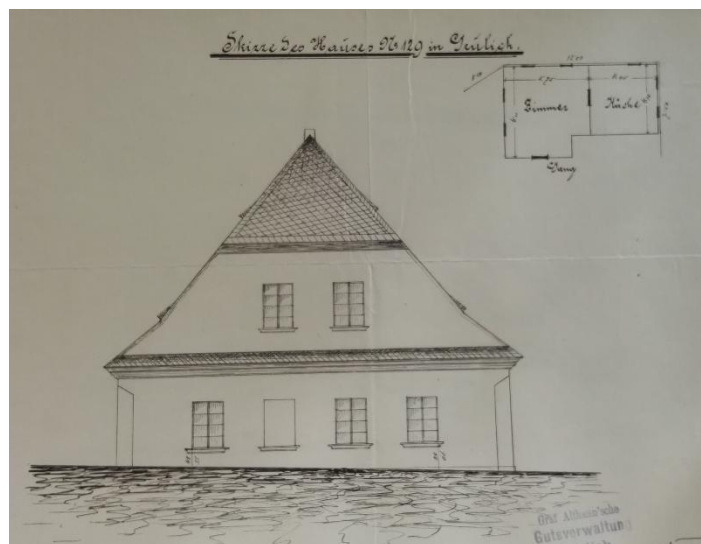
Lokalita : Králíky, Jana Opletala č.p. 129

GPS souřadnice: 50°5'3.644"N, 16°45'51.607"E

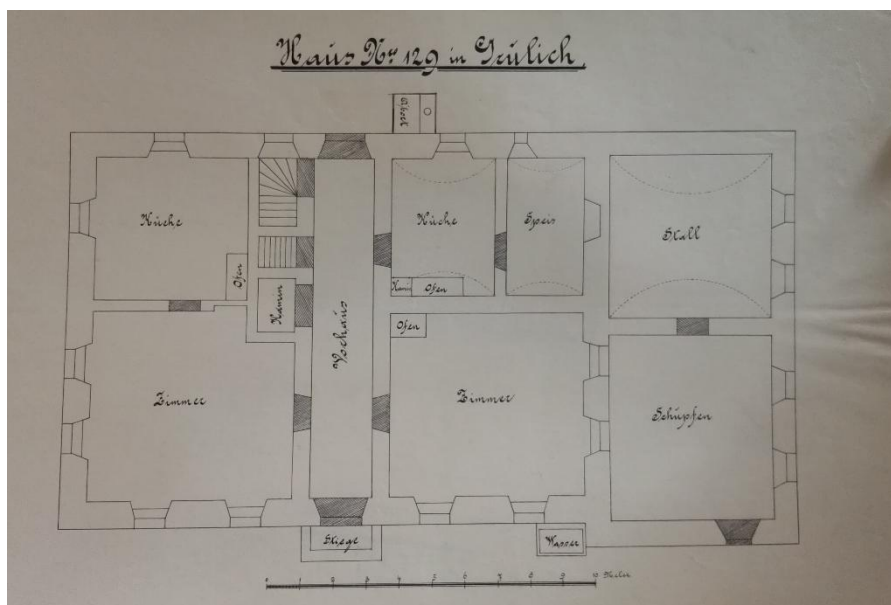
Stav: zachované

Popis: Zděná, přízemní, částečně podsklepená budova s polovalbovou střechou, původně krytou šindelem a břidlicí, dnes eternitovými deskami. Střecha byla údajně původně opatřena 6 vikýři. Krov tvořila stojatá stolice. Hlavní vstup do budovy byl původně od západu přes dřevěné zádveří, následovala klenutá síň ze které se vstupovalo do dalších prostor domu. Vpravo od síně (jižní část domu) byla světnice s dřevěnou podlahou a hliněnými kamny, vedle ní kuchyně se sporákem a klenutá spíž. Nalevo od síně (severní část domu) byly dvě světnice s dřevěnou podlahou, dřevěným podbíjeným stropem nahozeným na rákos , hliněnými kamny a sporákem. Ze síně dále vedly schody do sklepa a na půdu. Na půdě byla dřevěná komora a v podstřeší sýpka.

K jižnímu štítu byly původně přistavěny dvě malé zděné konírny s pultovými střechami, každá pro tři koně. Jižně za konírnami byl ještě bedněný suchý záchod. Západně od budovy byl menší dvorek na kterém stála kolna smíšené konstrukce i využití. Část byla využita jako kočárovna, druhá část jako komora. Pod kolnou byl sklep.

Pohled na budovu ve směru od ředitelství

Půdorys-dole uprostřed zádveří, přes které se vstupuje do síně(chodby) . Vpravo do síně světnice, nad ní v další řadě kuchyň a komora. Úplně vpravo je zmíněná stáj (konírna). Vlevo od síně další světnice, nad ní v další řadě kuchyň a vedle soustava schodišť na půdu a do sklepa (Pozn pro lepší orientaci ředitelství a ulice jsou vlevo)

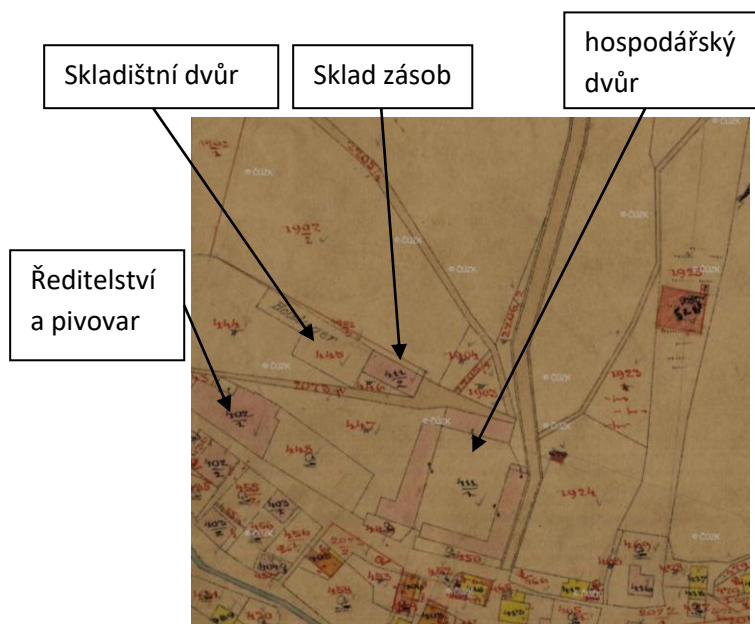
Obytná budova pivovaru-pozn všimněme si že došlo k zazdění všech tří oken, která budova původně měla směrem do ulice

I.-F-Sklad zásob a skladištní část centrály

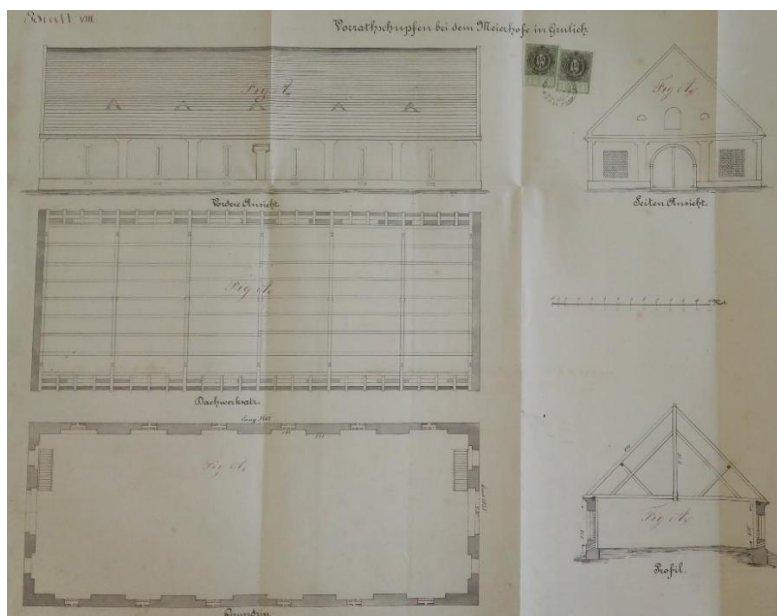
Lokalita : Králíky, Jana Opletala, bez popisného čísla

GPS souřadnice: 50°5'4.480"N, 16°45'58.463"E

Stav: po úplné demolici bez terénních pozůstatků

Popis : v severní části centrály (viz mapička) se nacházela skladištní část, tvořená jednak vlastním skladem zásob a dále skladištním ohrazeným dvorem. Sklad zásob byla přízemní zděná stavba se sedlovou střechou , krytou šindelem a břídicí, omítnutá vápennou omítkou. Trochu připomínal klasickou stodolu. Uvnitř byl nedělený prostor s hliněnou podlahou a povalovým stropem. Vstup zajišťovaly dvoje protilehlá vrata v průčelích. Při obou průčelích byly schody na půdu. Půda převážně rovněž nedělená , pouze u obou štítů byly oddělené komory. Krov tvořila ležatá stolice s vazným trámem. Západně na tuto budovu navazoval skladištní dvůr. Jednalo se o prostor ohrazený trochu nezvykle roubenými zdmi ve zděných pilířích. Uvnitř tohoto prostoru stálo několik dřevěných kůlen s pultovými střechami, každá přizdřená k obvodovým zdem dvora. Vstup do dvora zajišťovaly dvě protilehlé brány ve východní a západní části. Dvůr sloužil převážně ke skladování palivového dřeva. Součástí měla být i vápenná jáma s přípojkou vodovodu-viz popis vodovodu.

Sklad zásob v bývalé skladištní části

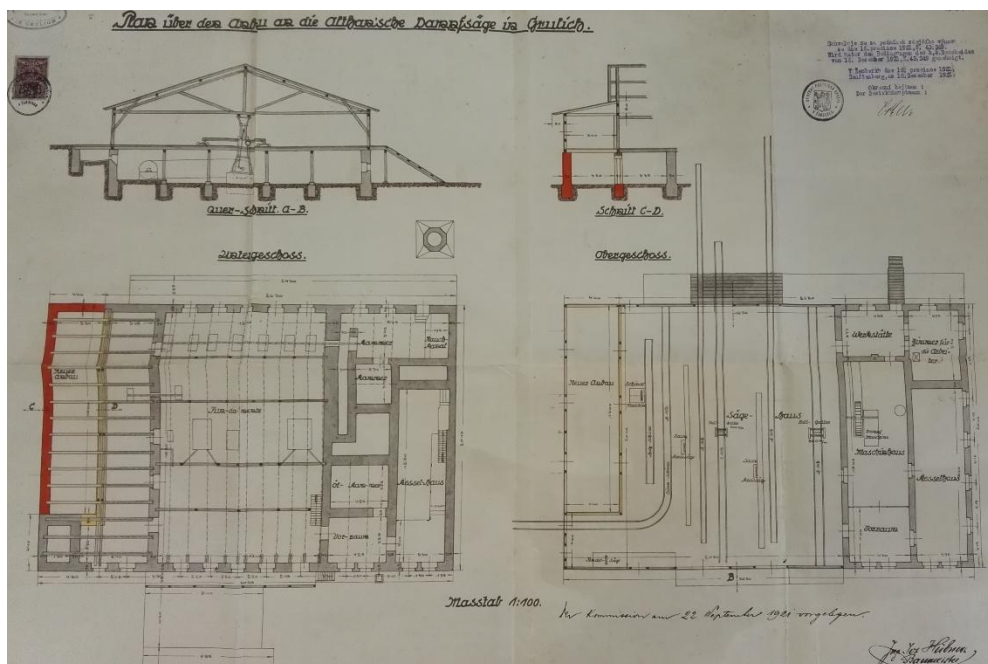
I.-G-Vrchnostenská parní pila v Králíkách

Lokalita : Králíky, 17.listopadu, bez popisného čísla

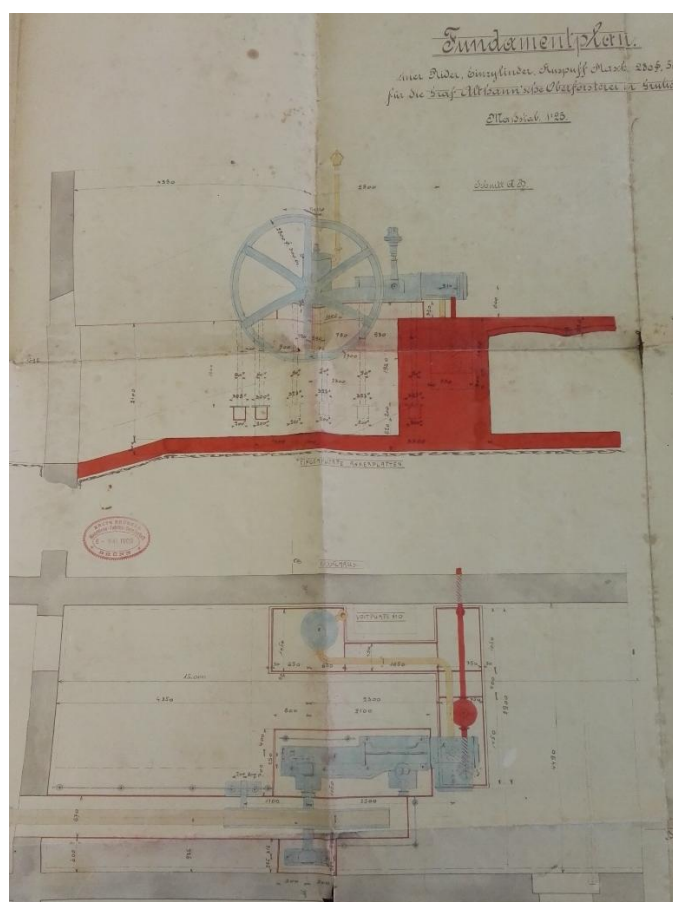
GPS souřadnice: 50°5'5.712"N, 16°46'5.377"E

Stav: zachované, stále v provozu jako pila

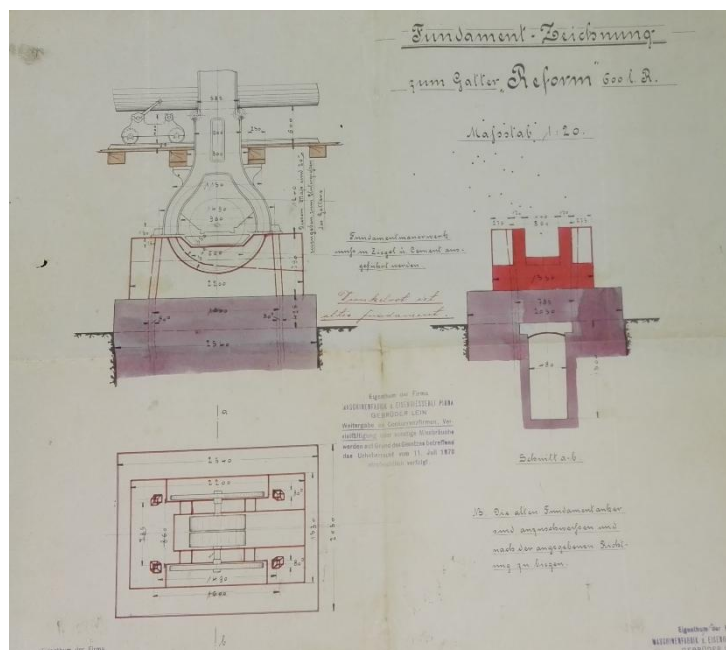
Popis objektu: Objekt má dvě podlaží - polozapuštěný suterén a přízemí. Suterén je zděný, přízemí převážně dřevěné, bedněné s výjimkou prostor ve východní části v okolí strojovny, které jsou rovněž zděné. Strop mezi suterénem a přízemím byl povalový, podepřený 16 sloupy. Ve východní zděné části stropy klenuté do traverz. Přízemí dominovala velká místnost pil, kde se nacházely celkem 3 rámové pily (katry). Konkrétně katra od firmy Gunter Lohse, označovaný jako „Rekord“, světlost rámu 750 mm postavený roku 1924, dále katra od firmy Gebrüder Lein Pirna také označovaný jako „Reform“, světlost rámu 600 mm, 260 ot/min, příkon při volnoběhu asi 3 HP postavený roku 1909 a dále katra od firmy Tophan a Co označovaný jako „Bruna“, světlost rámu 450 mm nainstalovaný roku 1921. V době Hübnerovy návštěvy tu byl ještě jiný starší katra o světlosti 800 mm o příkonu při volnoběhu 6 HP neznámé výroby. Všechny měly základ a pohonnou část s klikovým hřídelem umístěnou v suterénu, kde byl podélně umístěný hlavní transmisní hřídel-v severní zahlobené straně suterénu. Pohon všech strojů zajišťoval jednoválcový ležatý parní stroj se šoupátkovým rozvodem, o výkonu 60 (65) koní, vrtání 280 mm, zdvih 560 mm, 110 otáček za minutu, průměr setrvačníku 2800 mm. Páru do stroje dodával parní kotel systému Dupuis o tlaku 8 atm postavený roku 1909 v První Brněnské strojárně. Strojovna se nacházela na úrovni přízemí vedle místnosti pil-oddělena byla skleněnou stěnou. Spaliny z kotle odcházely kanálem do zděného 22 m vysokého komína v severovýchodním rohu budovy (nedochoval se). Kromě uvedeného se v objektu nacházela ještě automatická bruska, stroj na výrobu šindelů a malá výklopná kotoučová pilka

Výkresová dokumentace budovy pily

Strojovna pily

Část dokumentace rámové pily „Reform“ 600 mm od firmy Gebrüder Lein Pirna

Pohled na bývalou vrchnostenskou pilu od severu

Pohled na bývalou vrchnostenskou pilu od jihu

I.-H-Kancelář pily v Králíkách

Lokalita : Králíky, Jana Opletala 123

GPS souřadnice: 50°5'3.036"N, 16°46'2.127"E

Stav: zachované

Popis objektu: Přízemní, velice malý zděný objekt se sedlovou střechou, kamenná podezdívka. Uvnitř se nacházela předsíň , záchod a kancelář s výdejním okénkem a hliněnými kamny. Stropy dřevěné nahozené na rákos

Bývalá kancelář pily

I.-I-Vrchnostenská sušárna lnu

Lokalita : Králíky-původně č.p.122, U silnice směrem na Červený potok, kousek nad pilou. POZOR !!!

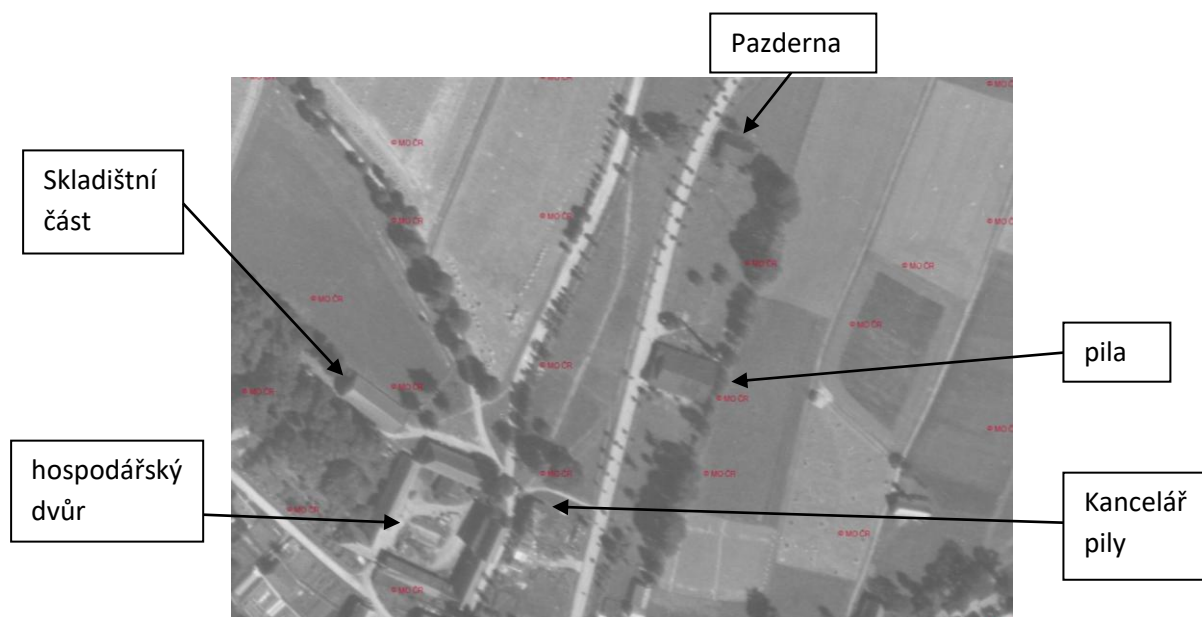
Dnes má stejné popisné číslo novostavba domu v ulici Za Pilou-nemá ovšem s původním objektem nic společného

GPS souřadnice: 50°5'9.526"N, 16°46'5.917"E

Stav: po úplné demolici , částečně s trochou fantazie ještě patrné terénní pozůstatky

Popis objektu: Původně přízemní nepodsklepená stavba částečně z kamene, převážně však roubená, roubení zvenku opláštěné prkny a šindelem. Střecha byla sedlová , krytá šindelem a lepenkou. Z jižní a východní strany byly přistavěny bedněné kůlny s pultovou střechou. Budova původně sloužila jako pazderna (sušárna lnu) ale v době Hübnerovy návštěvy v ní údajně byli ubytováni dělníci nedaleké

parní pily. Uvnitř se nacházela síň ze které vedla schody na půdu. Vpravo od síně světnice se sporákem a povalovým stropem a komora se stejným stropem. Nalevo od síně pak další světnice se sporákem a povalovým stropem a dále dále další dvě zděné místnosti s dřevěným stropem omítnutým na rákos: jedna z nich sloužila jako světnice se sporákem, druhá jako komora.

Východní část areálu centrály v roce 1946, nahoře nad pilou u silnice na Červený Potok je patrná ještě stojící bývalá pazderna. Všimněme si vlevo souběžné původní trasy silnice na Červený Potok, která vedla okolo hospodářského dvora centrály. Podle vrhaného stínu lze usoudit, že pila má ještě vysoký komín, dnes zbořený.

I.-J-Sklepní budova pivovaru s ledárnou

Lokalita : Králíky-Jana Opletala-přímo pod budovou ředitelství a pivovaru

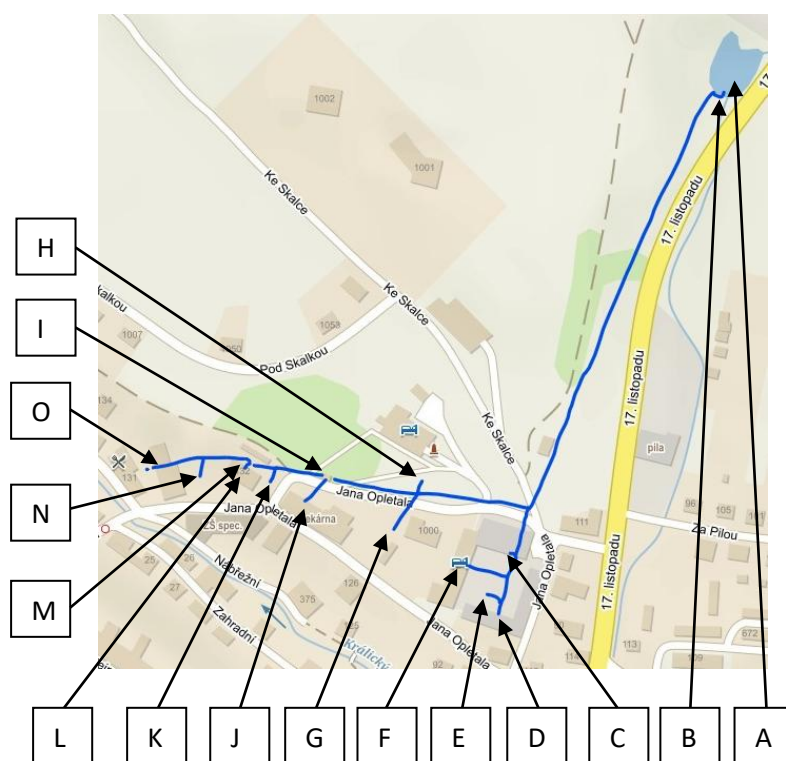
GPS souřadnice: 50°5'3.185"N, 16°45'52.891"E

Stav: po úplné demolici bez terénních pozůstatků

Popis: Podzemní stavba, která ovšem částečně vyčnívala z terénu. Na vyčnívající části byla na zděných a dřevěných pilířích velká sedlová střecha. Oba štíty byly zděné. Orientace objektu byla severojižním směrem(rovnoběžně s vedle stojící obytnou budovou pivovaru). V podzemní části se nacházely 3 rovnoběžné klenuté sklepní sály, prostřední z nich byl kratší o prostor předsíně, do které ústilo z povrchu schodiště. Ve všech sálech byl v posledních 6 metrech oddělen příčkou prostor pro ledárny (podle všeho v severní části, kdežto schodiště vedlo asi od jihu). Ledárna ve středním sále byla opatřena věžovou nástavbou , která přecházela do prostoru pod zmíněnou sedlovou střechou. Vzhledem ke svažitému terénu budova mírně v jižní části vyčnívala ven (asi o metr). Odtud ústilo jednak schodiště do podzemní předsíně a jednak dvojce dveře vedoucí do podstřešního prostoru. V podstřešním prostoru byla v severní části (u cesty) zmíněná šachta ze střední ledárny (přecházela asi o 2,5 metru) a dále 8 shozových otvorů na led do bočních ledáren. Střecha měla vaznicový krov a opatřena byla lepenkovou krytinou a šindelem.

Vodovodní systém centrály

Systém užitkové vody-viz následující mapička. Voda byla nabírána v rybníku (A), procházela tříkomorovým odkalovačem (B) dále vedla železným potrubím nad hospodářský dvůr. Ve dvoře byla přípojka k chlazení benzínového motoru (C), přípojka pro konírnu (D), kašna (E) a přípojka pro kravín (F). Nad dvorem pokračovalo hlavní potrubí západním směrem, odbočovala přípojka zahrady ředitele velkostatku (G), přípojka pro vápennou jámu ve skladištní části centrály (H). Hlavní potrubí dále ústilo do kašnového a chlévniho domečku (I), ze kterého byla provedena odbočka do přízemí a patra budovy pivovaru a ředitelství (J). Od kašny hlavní potrubí směřovalo ke kašně důchodního úřadu (M), s odbočkou (K) do horní zahrady důchodního úřadu. Z kašny důchodního úřadu byla provedena odbočka do patra i přízemí důchodního úřadu (L). Hlavní potrubí směřovalo dále dolů k palírně (O) s odbočkou (N) do spodní zahrady důchodního úřadu.

Systém pitné vody-byl tvořen dřevěným potrubím které vedlo od jakéhosi pramene na hranici katastru prostřední lipka. Přicházelo od severu od polí k areálu centrály, kolem pily a končilo v železné pumpě, která se nacházela pravděpodobně vedle kašnového domečku ve střední části centrály

Vodovod pily-Zdrojem tohoto vodovodu byl opět rybník (A). Není jasné jestli byl přímo napojen na hlavní potrubí systému užitkové vody nebo bylo vedeno druhé paralelní k pile (druhá možnost je pravděpodobnější). Před pilou byla malá odkalovací nádrž s kohoutkem, ze které pokračoval dále do kotelny.

Kašnový a chlěvní domek před budovou ředitelství-zřejmě asi jediná dochovaná část původního vodovodu centrály-vpravo ve zdi domku je vidět část poslední dochované kašny na centrále

Zahrady na centrále

Oplocená zahrada ředitele byla mezi hospodářským dvorem a budovou pivovaru(dochovaná dodnes). Několik oplocených zahrad bylo v celém okolí budovy důchodního úřadu, další byly pod hospodářským dvorem(z jižní strany) směrem k ulici Jana Opletala-v tomto místě je dnes socha sv. Florián-zvláštní je že Hübner se o ní vůbec nezmiňuje, možná sem byla přestěhována později. Nezvyklou součástí centrály byl okrasný park půlkruhového půdorysu nad budovami ředitelství a důchodního úřadu (dochovaný dodnes v trochu přerostlé podobě) . Park byl asi podle všeho volně přístupný ze strany od ředitelství, z vnější strany (od polí) byl oplocený.

II.-Vrchnostenská cihelna v Prostřední Lipce

Lokalita : U silnice Králíky-Prostřední Lipka -obytná budova cihelny měla původní popisné číslo 106

GPS souřadnice: 50°5'38.869"N, 16°45'23.161"E

Stav: Po demolici bez terénních pozůstatků

Popis objektu:

Areál se původně skládal z následujících částí:

A-Velká cihlářská pec

B-Malá cihlářská pec

C-Obytný dům cihelny

D-sušárna cihel I

E-sušárna cihel II

F-Nová cihlářská pec

A-Velká cihlářská pec-viz také nalezený výkres. Byla klenutá z cihelného zdiva, zaklenutá, kapacita 18000 cihel, dvě topeniště na severní a jižní straně. Severní topeniště částečně zapuštěné do země. Pec zakrývala valbová střecha krytá prejzy, která stála na zděných pilířích okolo pece. V hřebeni střechy byl dýmník pro odvod spalin z pece.

B-Malá cihlářská pec - menší pec z kamene a cihel, zaklenutá, 22 odtahových kanálů, kapacita 12000 cihel . Topeniště na jižní straně bylo opatřeno pultovou stříškou a částečně zapuštěné do země.

C-Obytný dům č.p.106-stál přímo u původní trasy silnice. Přízemní podsklepená budova postavená z kamene a z cihel . Na východní straně byla přístavba, střecha polovalbová krytá prejzy. Sklep domu byl klenutý, v přízemí pak byla síň se schodišti na půdu i do sklepa, světnice s kachlovými kamny, klenutá kuchyně . Na opačné straně domu pak chodba, spíž a další malá kuchyňka s kachlovými kamny.

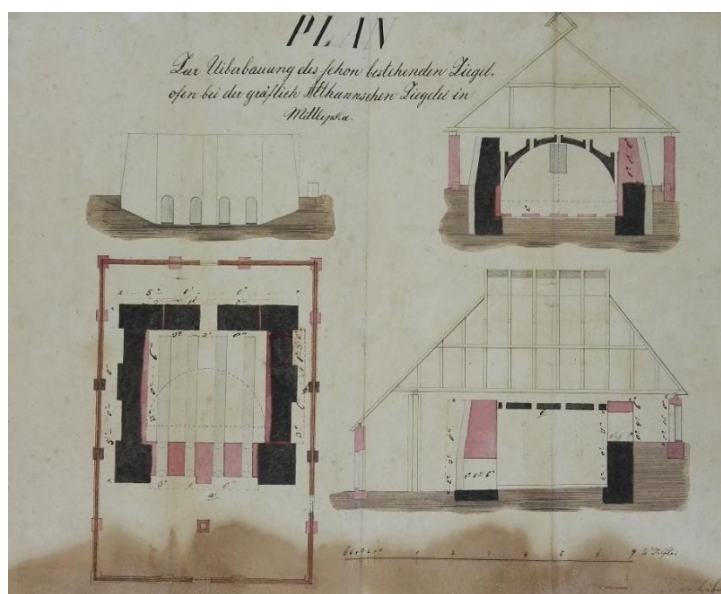
Stropy částečně klenuté, částečně dřevěné, podbíjené , nahozené na rákos, krov hambálkový.

D-Sušárna cihel I-v podstatě se jednalo o otevřenou pilířovou stavbu, podobnou pilířovým stodolám, tvořenou 14 zděnými pilíři o výšce 2,35 m, nad kterými byl povalový strop a hambálková konstrukce sedlové střechy s valbou, krytá prejzy. Prostor mezi pilíři byl zcela otevřený. Bylo zde umístěno 5 stojanů pro 3000 cihel.

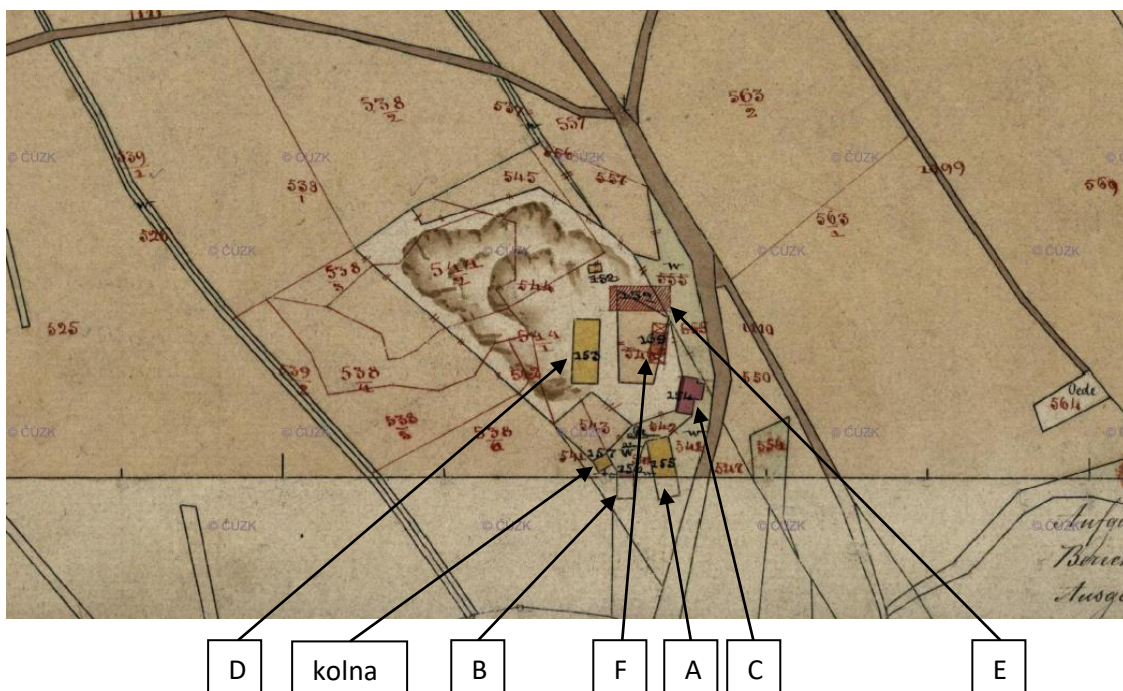
E-Sušárna cihel II-Stavba velmi podobné konstrukce jako předchozí, jen zde bylo jen 8 zděných a 4 dřevěné pilíře, krov byl tvořený více různými konstrukcemi (hambálková, zčásti podélná stolice a jalová vazba), střecha opět sedlová s valbou, ale krytá šindelem a lepenkou.

F-Nová cihlářská pec-Postavená z kamene a z cihel, orientované severojižním směrem, k oběma průčelím byly přistavěny kůlny, topeniště bylo klenuté, pec měla 3 vypalovací kanály, které měly z obou stran uzamykatelné železné dveře. Na podlaze pece byl rošt se zděnými lavičkami

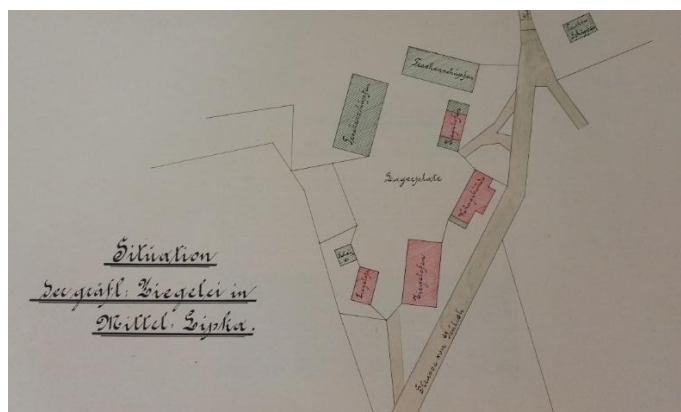
Kromě výše uvedeného se v areálu nacházely ještě dvě kolny a dvě studny. Rozmístění budov v areálu viz následující mapička.

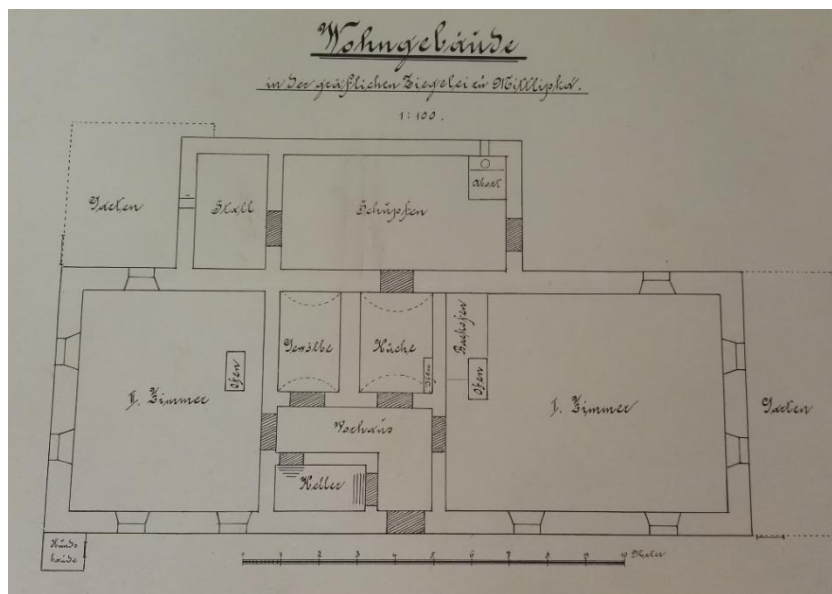
Pecní budova cihelny-velká cihlářská pec (A)

Vyobrazení cihelny na mapě stabilního katastru s identifikací jednotlivých částí - je vidět že hlína se tehdy kutala zhruba v místech co dnes stojí síla ve východní části muzea. Kolem areálu vede původní trasa silnice, vpravo pak směřuje cesta k centrále velkostatku - dochovaná dodnes, jen se v prostoru pod cihelnou připojuje jinak

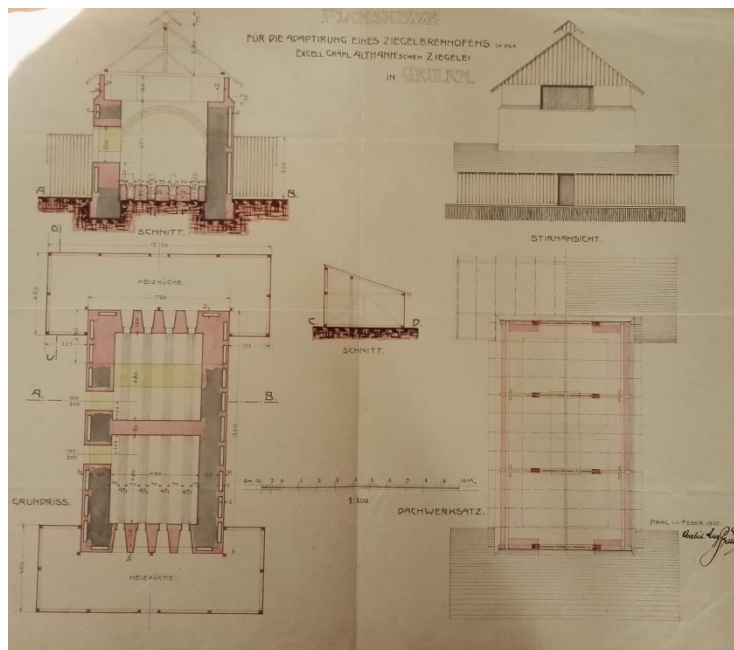

Celkový pohled na areál cihelny

Obytný dům č.p. 106 (C)- vpravo světnice s kachlovými kamny a pecí, vedle dole síň se vstupem do sklepa a na půdu. Uprostřed klenutá kuchyně (asi černá) , která slouží zároveň jako průchod do přístavku. Vedle kuchyně je klenutá spíž . V levé části obrázku místnost Hübnerem označovaná jako kuchyňka se sporákem. V horní části přístavek , ve kterém je vpravo suchý záchod a vlevo chlív/stáj .

Pro lepší orientaci uvádím že silnice by byla v horní části obrázku, vstup do síně je ze dvora

Nová cihlářská pec (F)

Situace v prostoru bývalé cihelny v roce 1946-z celého areálu v té době stál už asi jen obytný dům č.p. 106, ke kterému bylo z jihozápadní strany přistavěno příčné křídlo. Nedaleko stojí jakási budova neznámého určení. Viditelné jsou obě trasy silnice, původní i nová. Nahoře pěchotní srub K-S 14, pod ním už značně zarostlý dobývací prostor (hliniště)

Pohled směrem k bývalé cihelně-strom a pařez uprostřed odpovídají původní trase silnice, cihelna tak stála zhruba v prostoru okolo bílé buňky, parkoviště muzea a částečně s přesahem do prostoru muzea samotného

III. Pobočný hospodářský dvůr Dolany (č.p.1)

Lokalita : Mladkov č.p.1

GPS souřadnice: 50°5'21.759"N, 16°37'53.966"E

Stav: Dochované fragmentálně. Zachovaná obytná budova, využívaná stále jako obytný dům, zbytek budov po demolici

Popis objektu: Původně zřejmě pouze dvoustranný dvůr tvořený obytnou budovou (1) viz následující mapička, dále stájí (2) a kolmo navazujícím ovčínem (3). Ovčín a polovina stáje byly už v době Hübnerovy návštěvy prakticky po demolici, patrné byly pouze jejich zbytky. Obytná budova se jako jediná zachovala do současnosti. Jedná se o zděnou přízemní stavbu s valbovou střechou nesenou krovovou konstrukcí se stojatou stolicí. Uvnitř se původně nacházela (viz následující náčrtek) síň (A) s dřevěnými schody na půdu, vlevo ratejna (B) s vestavěnou roubenou komorou (C) a kamny. Na komoru navazovala obytná místnost se sporákem (D)-v době Hübnerovy návštěvy sloužila jako byt lesníka a vedle ní černá kuchyně (E). Západně k domu přiléhala stáj, která ještě v době Hübnerovy návštěvy z poloviny stála a byla využívána jako chlév a malá stodola. Mezi bývalou stájí a ovčínem byly vstupy do dvou klenutých sklepů. Jižně od obytné části se nacházel jednak zdroj vody (kašna s přístřeškem) a dále hned vedle dřevěný suchý záchod.

Staré vyobrazení z doby kolem r. 1940

Zbytky dvora využívané jako obytný dům

Celkový pohled na zbytky dvora

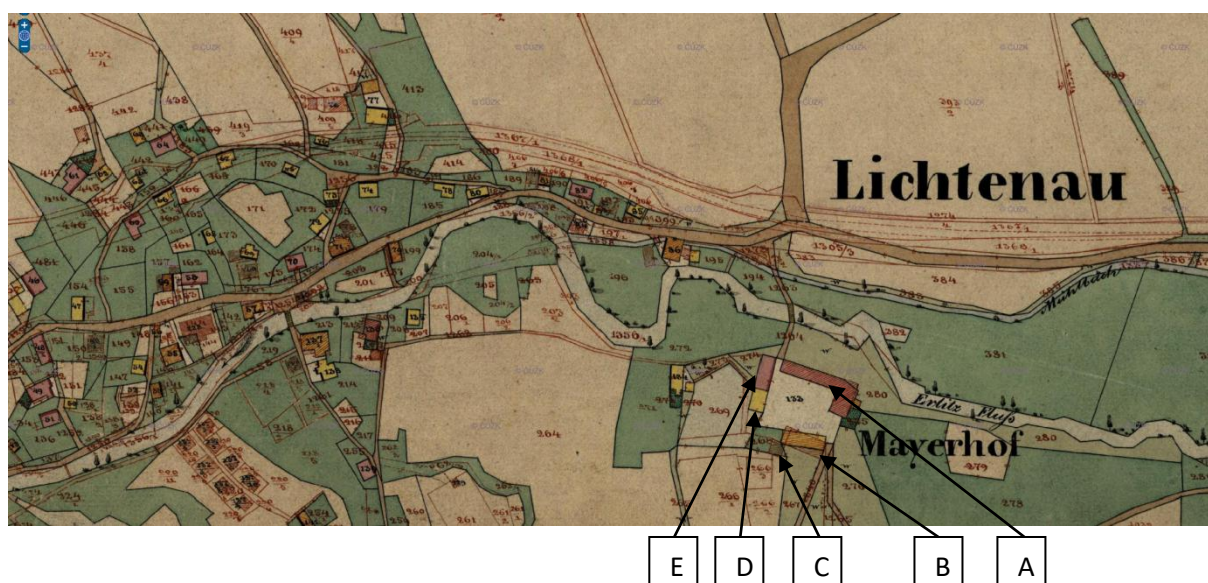
IV. Pobočný hospodářský dvůr Lichkov (č.p. 117)

Lokalita : Lichkov č.p.117

GPS souřadnice: 50°5'49.498"N, 16°40'22.783"E

Stav: dochované, jediná část bývalého velkostatku, která pořád slouží k zemědělské produkci. Na rozdíl od některých budov na centrále poměrně citlivě renovované.

Popis : čtyřstranný dvůr tvořený kravínem (A), zděnou stodolou se dvěma mlaty (B), koňským žentourem (C), kolnou (D) a budovou dvora (E) . U kolny byl ještě dřevěný vodovodní domek s betonovým výtokovým korytem. Poznámka autora : zvláštností dvora je budova E určená podle Hübnera původně k bydlení úředníků (asi lesní správy) . Podobnou budovu nenajdeme na žádné jiné pobočce. Na všech ostatních pobočkách je jediným obytným prostorem vždy ratejna. Budova měla navíc v minulosti samostatné popisné číslo 117, kdežto ratejna byla přechíslována na 116. (původně měla ratejna 117 a s ní i celý dvůr).

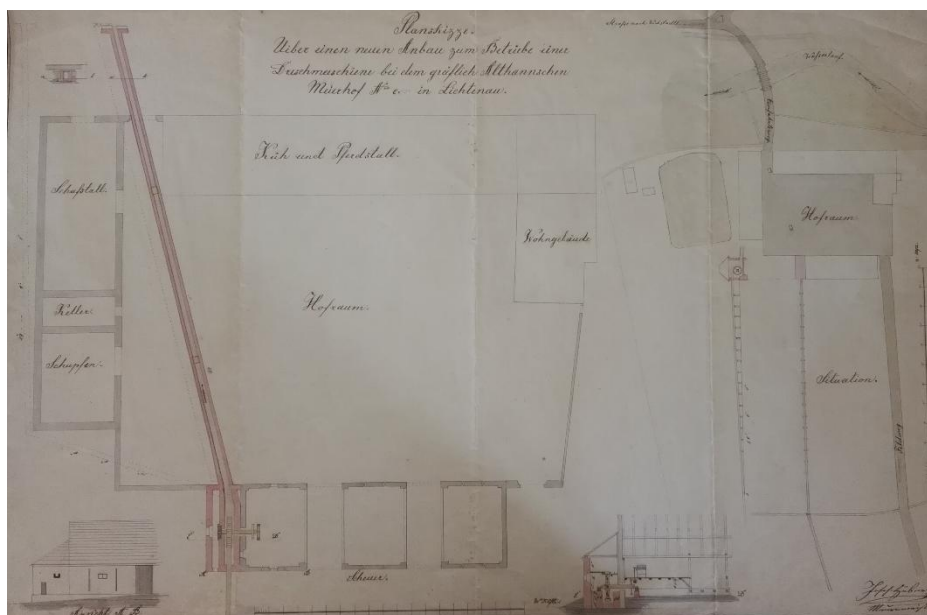
Vyobrazení dvora na mapě stabilního katastru

Hospodářská budova(A)-ve skutečnosti se jedná o typový projekt, který pochází ze 70 let 19. století a byl v té době realizován na velkostatkách po celém tehdejší království. Dodnes dochované stavby různě po republice jsou prakticky identické. V případě Lichkova stojí na základech starší stavby-viz vyobrazení na mapě stabilního katastru-zřetelné šrafování přes předtím zakreslenou nespalnou budovu. Charakteristickým rysem tohoto projektu byly obvodové zdi se slepými arkádami. U všech realizovaných staveb je v přízemí chlévní prostor, který však zasahuje jen asi do 2/3 výšky stavby a zbývajících 1/3 zabírá zvýšené podkroví sloužící jako seník-větraný průduchy ve vrcholcích arkád. Budova měla v případě Lichkova kombinované využití k ustájení různých druhů zvířat (chlévní prostory jsou rozdělené na 5 částí. Ve východní části budovy byl byt ovčáka a schodiště na půdu. Pod východní částí je sklep. Střecha je sedlová, krov ležatá stolice.

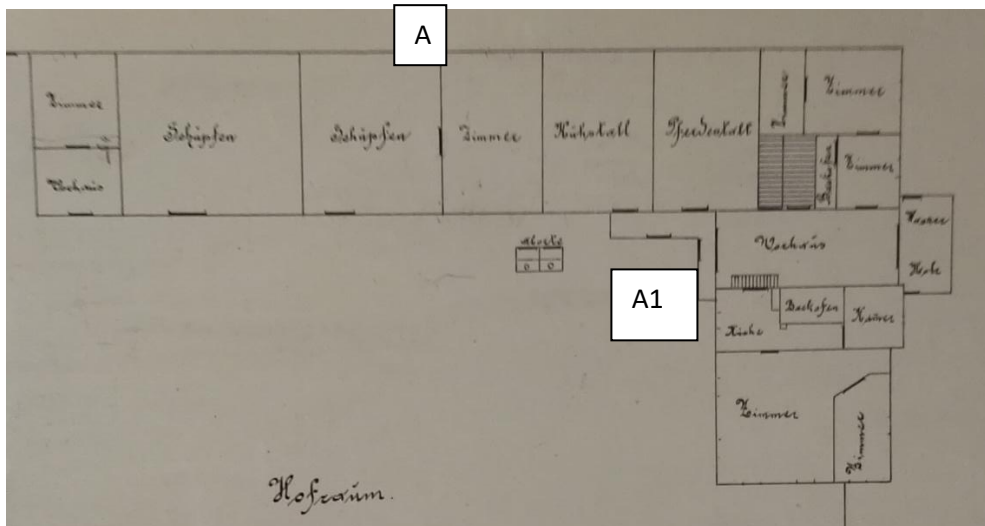
Ratejna č.p. 117 (A1)- přízemní budova z kamene a cihel přistavěná v pravém úhlu k výše uvedené hospodářské budově. Uvnitř se nachází průchozí síň na kterou navazuje kuchyně a světnice ratejny za kterou je ještě jizba. Střecha sedlová, krov stojatá stolice.

Kolna (D)- podle Hübnera zděná (podle stabilní katastru spalná-dřevěná) budova se sedlovou střechou nesenou hambálovým krovem s ležatou stolicí, pokrytou břidlicí. Budova měla dvě části- přístavek se schodišti do sklepa a patra sousedící budovy (E) -přiléhá k této budově a dále chlév pro drobná zvířata s povalovým stropem a hliněnou podlahou-v jižní části kolny. Dnes celá budova po demolicí. (poznámka-rozpor s Hübnerovými popisy, který mluví o údajném přístavku se schodišti ale podle výkresu bylo schodiště normálně v rohu budovy E)

Budova (E) je jedinou budovou dvora která pochází z období před rokem 1840. Zároveň je Lichkov jednou z mála poboček , do kterých se ještě po roce 1850 investovalo a to docela významně. Kupříkladu sousední pobočka v Mladkově se nechala zchátrat natolik že se část budov samovolně zřítíla.

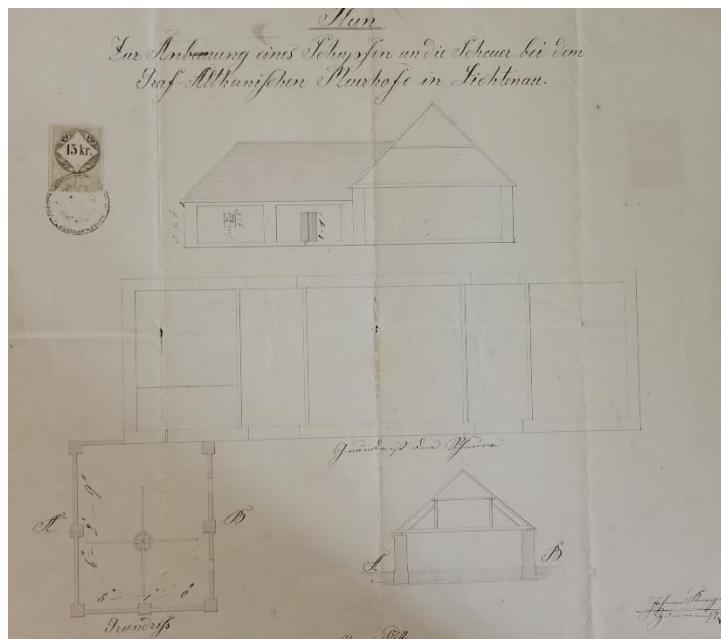

Pravděpodobně nikdy nerealizovaný projekt zřízení vodního kola na západní straně stodoly k pohonu mlátičího stroje. Projekt zpracoval stavitel Josef Hübner

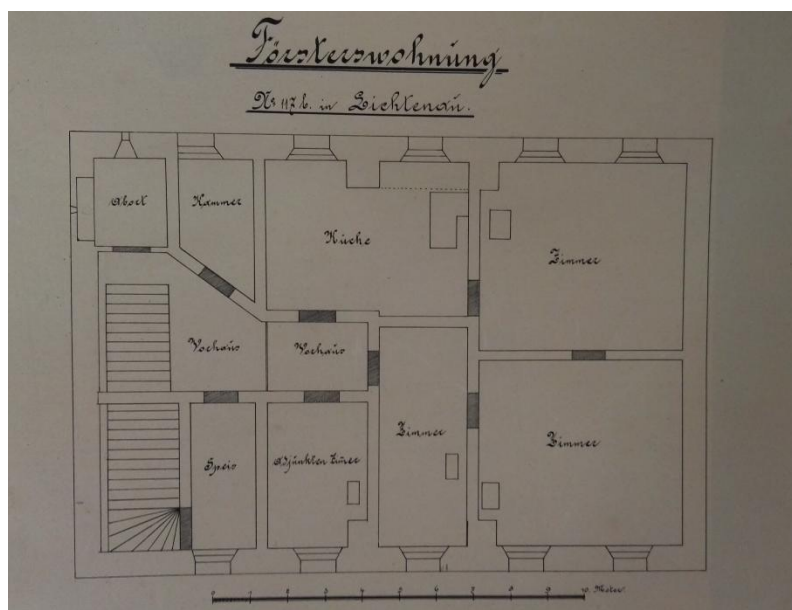

Hospodářská budova (A)-horní část obrázku vpravo horní řada : místnost -byt ovčáka, komora. Pod tím ve druhé řadě : místnost -předpokoj bytu ovčáka, černá kuchyně, schodiště na půdu. Následují chlévní prostory z prava doleva konírna, kravín, místnost bez bližšího určení a další dva chlévy využívané už jako sklady.úplně vlevo předsíň a další místnost bez bližšího určení (asi řezárna)

Ratejna č.p. 117 (A1) -střední vystouplá část obrázku vpravo-přístřešek, směrem doleva navazuje průchozí síň ze které se vstupuje do výše zmíněného bytu ovčáka, na schodiště budovy A a dále je zde další schodiště na samostatnou půdu budovy A1 a vstup do kuchyně ratejny, na síň navazuje zalomená hrázděná chodba (v rohu ve dvoře). Pod tím v další řadě zase z prava doleva komora, černá kuchyně a kuchyně. A úplně ve spodní části obrázku odprava jizba a světnice ratejny

Projekt přístavby koňského žentouru ke stodole

Budova dvora (E) – první patro (pouze obytná část patra- vpravo za nakreslenou zdí budova ještě pokračuje , je zde seník nad ovčínem))

V horní části obrázku od leva doprava jsou: záchod, komora, kuchyň se sporákem, obytná místnost.

Střední část obrázku - síň do které ústí schody z přízemí

Spodní část odleva : schody na půdu, spíž, pokoj adjunkta, 2 pokoje lesníka

Pohled na nádvoří-staré vyobrazení neznámé datace

Pohled na nádvoří-staré vyobrazení neznámé datace

Pohled směrem na původní budovu ratejny A1

Hospodářská budova (A), za ním vpravo vykukuje budova dvora (E). Ve vrcholcích arkád jsou viditelné větrací průduchy seníku

Stodola (B) a příčná budova koňského žentouru (C)

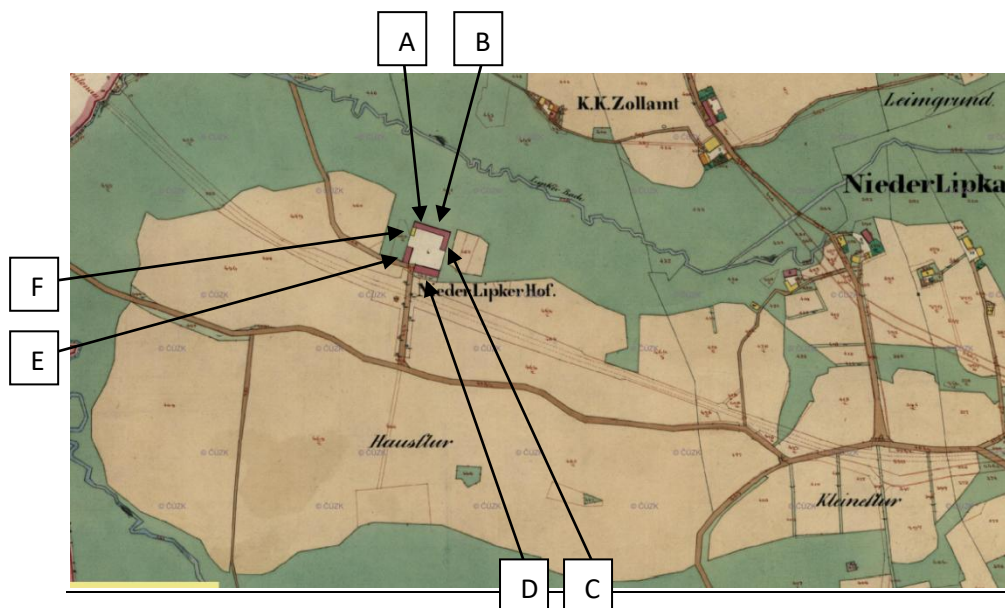
V.Pobočný hospodářský dvůr Dolní Lipka (původně č.p. 21)

Lokalita : V rozporu s názvem dost daleko od dnešní Dolní Lipky, ve skutečnosti jen nedaleko od Lichkovské retenční nádrže na lipkovském potoce, prostoru mezi železniční tratí, retenční nádrží a hraničním přechodem Dolní Lipka-Boboszów

GPS souřadnice: 50°5'33.814"N, 16°41'53.820"E

Stav: Po úplné demolici bez terénních pozůstatků, Zachovaná pouze přístupová cesta ke dvoru z hlavní silnice, která ovšem dnes nevede nikam a končí u trati

Popis objektu: původně čtyřstranný dvůr tvořený ratejnou (A), navazujícím kravínem (B), kolmo přistavěnou konírnou (C), stodolou (D), sýpkou (E) a dřevníkem (F). Mezi konírnou a stodolou byla ve zdi východní brána, druhá, jižní brána byla mezi stodolou a sýpkou. Dvůr stál ještě v roce 1961, pouze s částečně ubouranou stodolou

Vyobrazení dvora na mapě stabilního katastru

Ratejna č.p. 21 (obytná část) (A)-přízemní zděná budova se sedlovou střechou , krytou břidlicí a nesenou hambálkovou konstrukcí v kombinaci se stojatou stolicí. Uvnitř se nacházela příčná průchozí chodba (síň) s povalovým stropem, která na obou koncích ústila do hrázděných (bedněných ?)přístavků. Přístavek na straně do dvora (jižní) tvořil zádveří, v přístavku na opačné straně byly dva záchody. Z chodby jednak vedly dřevěné schody na půdu a dále z ní byly přístupné další místnosti. Jednak světnice se sporákem a rákosovým stropem, vedle ní pokoj s povalovým stropem a dále klenutá komora.

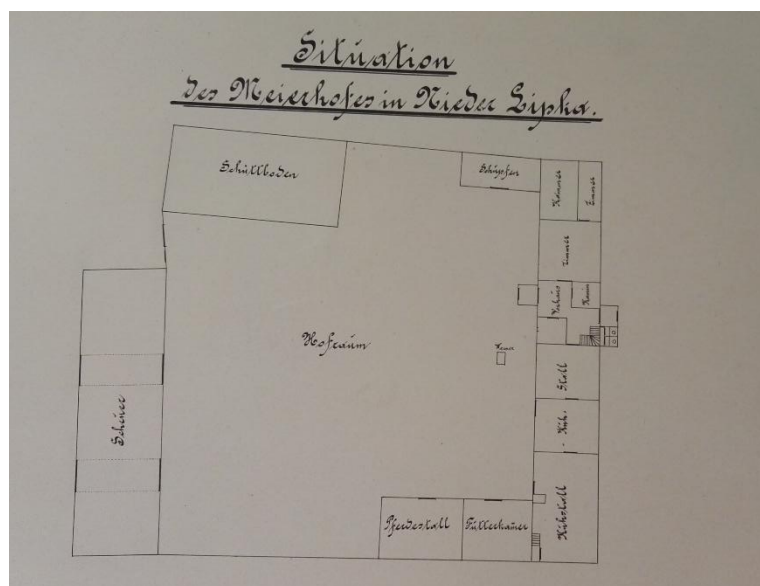
Kravín (B)-přízemní zděná klenutá budova se sedlovou střechou s vikýřem, krytou břidlicí a nesenou hambálkovou konstrukcí. Od ratejny (A) a konírny (C) byl kravín oddělen protipožárními stěnami. Uvnitř se nacházel chlévní prostor s kapacitou 36 ks dobytka a na straně přilehlé k ratejně ještě komora.

Konírna (C)-přízemní zděná budova se sedlovou střechou , vybavenou otvorem pro vhazování sena, krytou břidlicí a nesenou hambálkovou konstrukcí v kombinaci se stojatou stolicí. Uvnitř se nacházel prostor vlastní konírny s proutěným stropem a na straně přiléhající ke kravínu ještě řezárna s povalovým stropem.

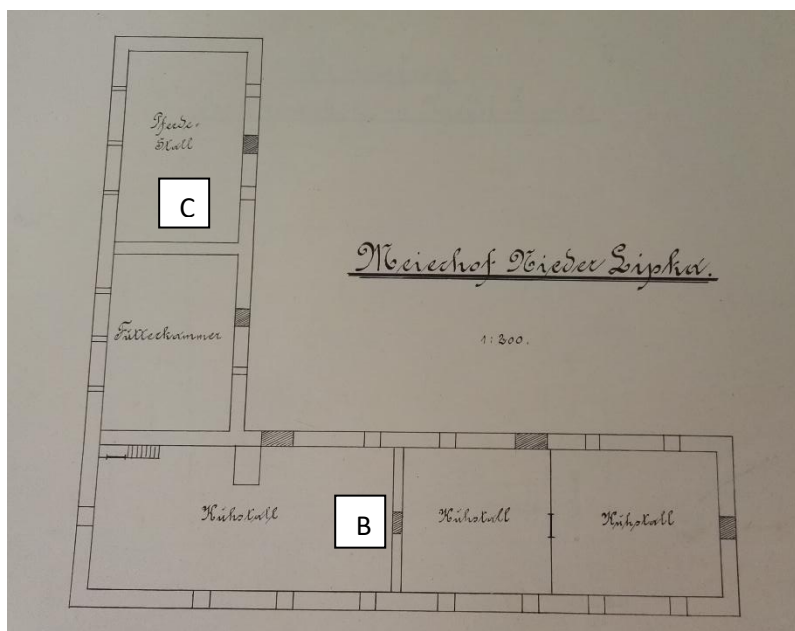
Stodola (D)-pilířová dvoumlatová stodola s výplněmi tvořenými roubeným zdivem. Střecha byla valbová , krytá šindelem a lepenkou a nesená krovovou konstrukcí se stojatou stolicí.

Sýpka (E)-rovněž pilířová přízemní stavba ovšem v tomto případě s výplněmi bedněnými a opláštěnými šindelem. Střecha polovalbová krytá šindelem a lepenkou, nesená hambálkovou konstrukcí kombinovanou s ležatou stolicí. V přízemí byl prostor s hliněnou podlahou a povalovým stropem využívaný jako kolna. Obilí se skladovalo na půdě, nad ním bylo ještě podstřeší.

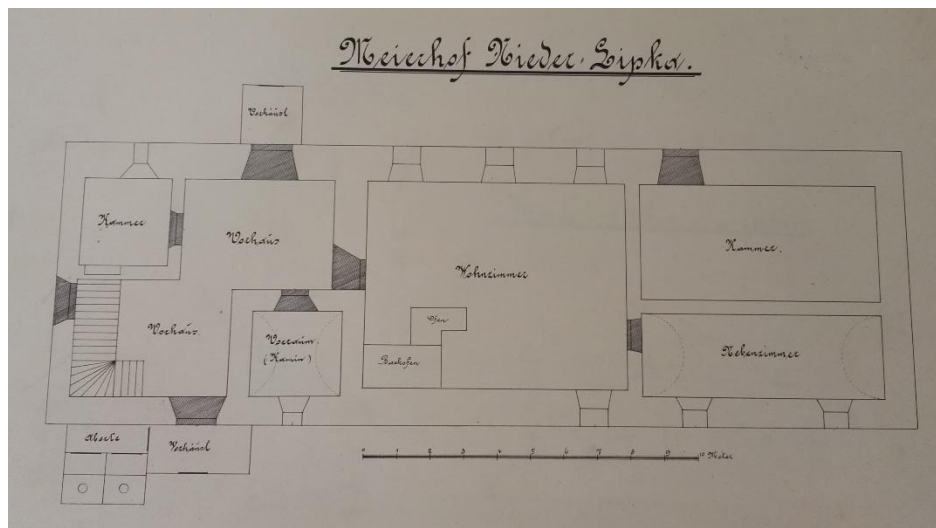
Dřevník (E) -poloroubená pilířová stavba s valbovou střechou, krytou šindelem a lepenkou a nesenou krovovou konstrukcí s jalovou vazbou. V přízemí byl nedělený prostor s hliněnou podlahou, pod ním klenutý sklep přístupný ze sousední ratejny (A)

Celkové vyobrazení pobočného dvora v Dolní Lipce

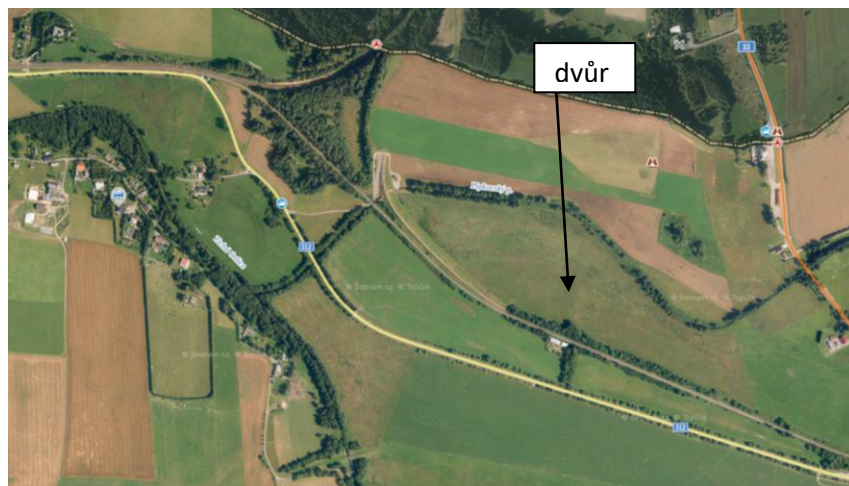
Kravín (B) a konírna (C)-mezi kravínem a konírnou řezárna

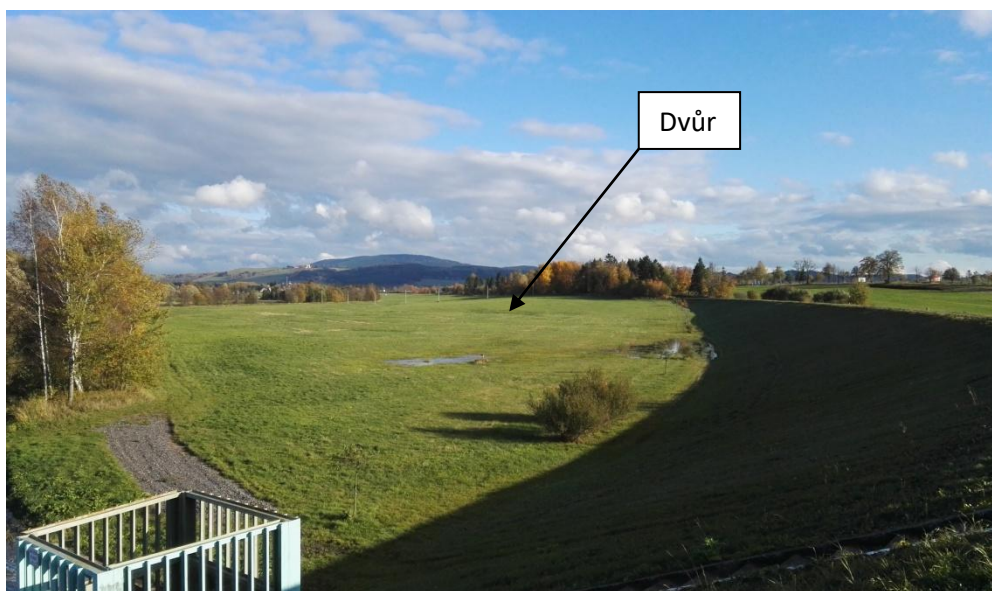
Ratejna (A)-Zleva doprava Komora, síň (v horní části je vstup ze dvora, ve spodní části schodiště a vstup do hrázděného přístavku se záchody), dále směrem vpravo světnice s pecí a kamny, komora (vstup je opět nahoře ze dvora) a pod ní v druhé řadě další světnice. (kravín následuje směrem doleva, vstup do něj je ze síně dveřmi u schodiště)

Ještě stojící dvůr v 50. letech

Současný stav

Označení místa kde dvůr stál na současném pohledu z lichkovské retenční nádrže

VI. Pobočný hospodářský dvůr Prostřední Lipka (původně č.p. 53)

Lokalita : Asi půl kilometru po cestě východně od kostela

GPS souřadnice: 50°6'4.364"N, 16°45'48.208"E

Stav: Po úplné demolici , patrné terénní pozůstatky (zemní násypy) nejméně po dvou objektech, celý prostor silně zarostlý

Popis objektu: čtyřstranný dvůr tvořený ratejnou (A), stájí (B), vozovou kolnou (C), stodolou (D) , sýpkou (E) a skladem (F)-viz následující mapička. Hlavní vjezdová brána byla mezi stájí a vozovou

kolnou. Dvůr začal zanikat těsně po válce. Už roku 1953 byly budovy (A) a (B) beze střech, roku 1957 už stálo pouze obvodové zdivo všech budov , které bylo následně odstraněno před rokem 1961.

Vyobrazení dvora na mapě stabilního katastru

Ratejna č.p. 53 (obytná část)(A)- přízemní zděná podsklepená budova se sedlovou střechou , krytou břidlicí a nesenou hambálkovou konstrukcí a stojatou stolicí. Uvnitř se nacházela síň ze které se vstupovalo do klenutého sklepa , na půdu a dalších prostor domu. Vpravo od síně (v jižní části domu) se nacházely dvě světnice s rákosovým stropem , sporákem a dřevěnou podlahou. Se síní byly obě spojené klenutými předsíněmi. Mezi předsíněmi byla pec a komora. Nalevo od síně (směrem ke stáji) byla chodba , ze které se vstupovalo do 2 klenutých komor s cihelnými podlahami a dále chodba pokračovala do chléva. Ustájení pro 20 kusů dobytka bylo součástí ratejny. Nacházelo se na straně přiléhající k následující budově (B) .Z vnější strany byl k ratejně přistavěn dřevěný bedněný vodovodní domek s pultovou stříškou , ve kterém byla výtoková trubka dřevěného vodovodu. Vedle něj byl dvojitý suchý záchod.

Stáj (B)- (pozn podle výkresu šlo o byt hajného)- přízemní zděná klenutá budova se sedlovou střechou, krytou břidlicí a nesenou krovem se stojatou stolicí. Od sousední ratejny byla oddělená protipožární zdí. Uvnitř se na straně přiléhající k ratejně nacházela síň, ze které na straně do dvora vedla klenutá chodba do dvou stájí pro 6 koní. Mezi stájí a síní byl byt hajného tvořený 2 místnostmi, kuchyní a komorou.

Vozová kolna (C)- přízemní zděná budova se sedlovou střechou , krytou lepenkou a šindelem a nesenou hambálkovým krovem. Budova měla dvě části : uzavřenou komoru na palivové dříví (východní část) a dále otevřený prostor vozové kolny s povalovým stropem a hliněnou podlahu (západní část)

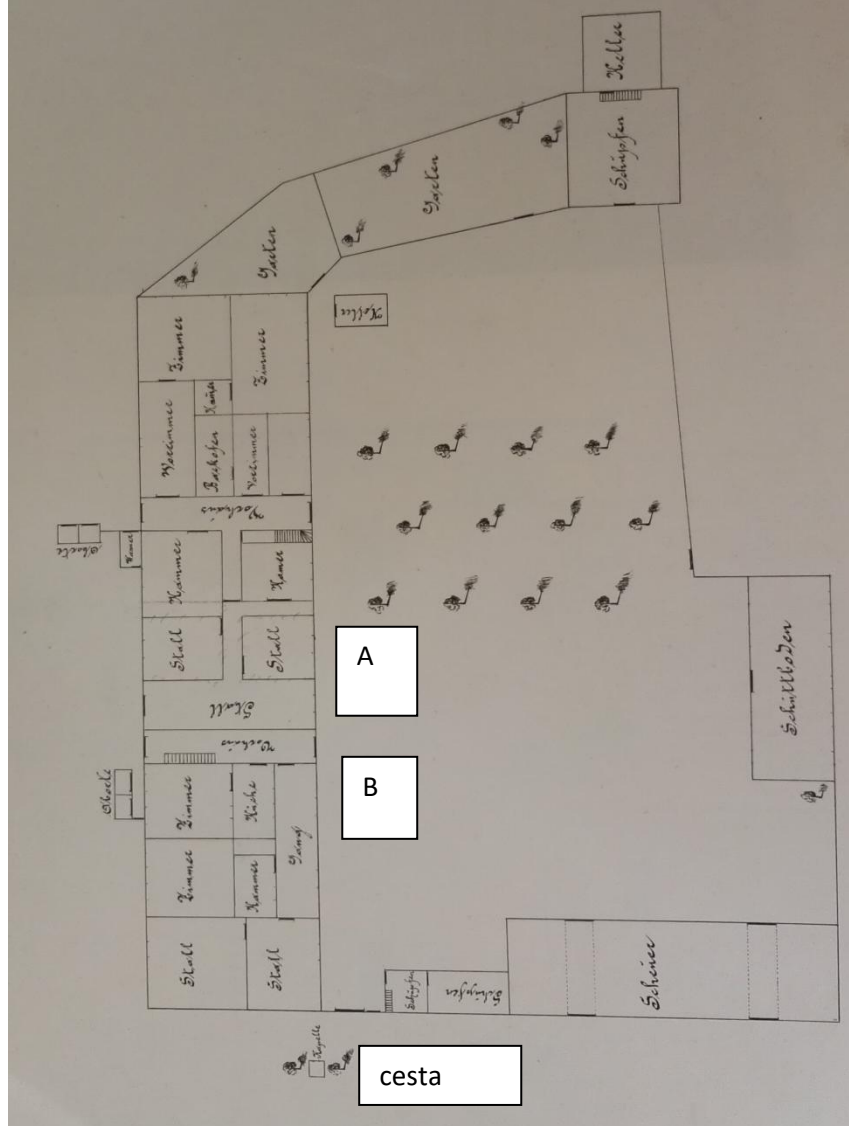
Stodola (D)- zděná dvoumlatová stodola s valbovou střechou , krytou břidlicí a nesenou krovem se stojatou stolicí.

Sýpka (E)- patrová zděná sýpka se sedlovou střechou krytou břidlicí a nesenou krovem se stojatou stolicí. Uvnitř v obou patrech i na půdě skladovací prostory na obilí. Stropy byly povalové. Patro bylo přístupné po bočnicových schodech.

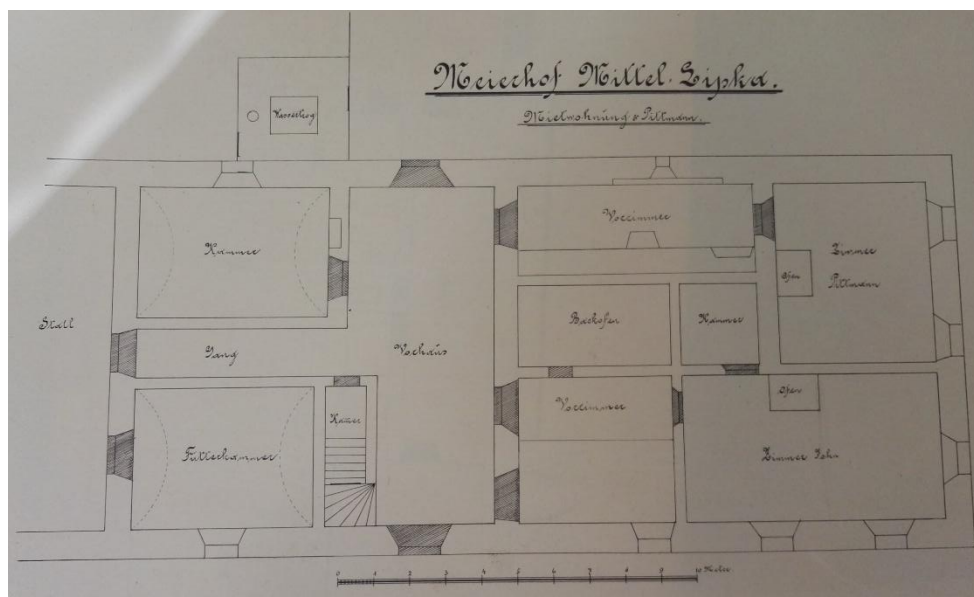
Sklad (stodola na nářadí) (F)-roubená přízemní budova , ke které byl z vnější (jižní) strany přistavěn polozahloubený sklep. Střecha budova byla sedlová, krytá lepenkou a šindelem a nesená hambálkovým krovem. Uvnitř se nacházely dvě místnosti s hliněnou podlahou, z jedné z nich vedly schody do zmíněného sklepa. Vystupující část sklepa byla krytá sedlovou šindelovou stříškou .

Mezi skladem a ratejnou v jižní části dvora se nacházela polozahloubená mléčnice.

Situation des Mittelaltlichen Weierhofes.

Celkové uspořádání dvora v Prostřední lipce

Ratejna č.p. 53 (A) . Prostřední část obrázku- klenutá síň. Směrem doleva chodba do chléva pro 20 kusů dobytka. Po obou stranách chodby komory. Vedle komory v dolní části obrázku schody na půdu.

Napravo od klenuté síně v horní řadě klenutá dlážděná předsíň a na ní navazuje světnice se sporákem (vpravo horní části obr) Ve spodní řadě vpravo od síně opět klenutá dlážděná předsíň a další světnice se sporákem (pravá dolní část obr) Mezi obě předsíněmi a je komora a pec

Současný stav

Docela hezká kešule na místě jedné z budov dvora (někde v prostoru stodoly a vozové kolny)

Zbytek nárožní zdi ratejny v jihovýchodní části bývalého dvora

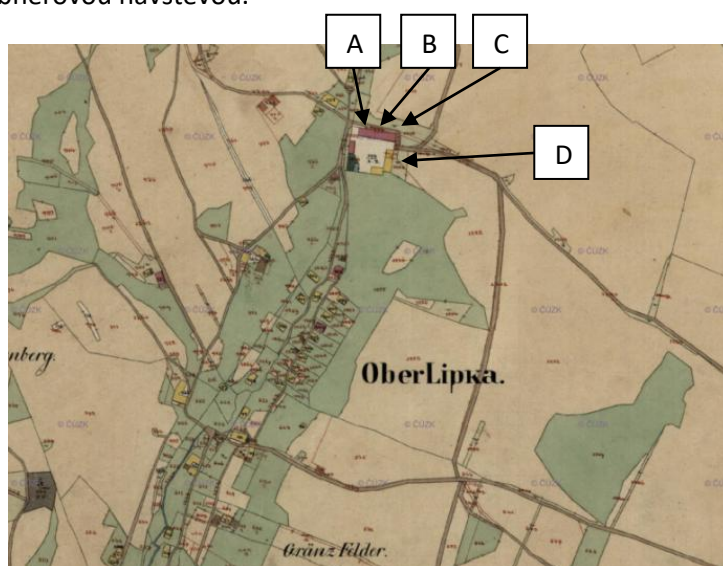
VII. Pobočný hospodářský dvůr Horní Lipka (původně č.p. 1)

Lokalita : Asi půl kilometru po cestě severně od kostela-naproti domu č.p. 100 na opačné straně silnice

GPS souřadnice: 50°7'40.939"N, 16°46'39.636"E

Stav: Po úplné demolici bez terénních pozůstatků

Popis objektu: původně čtyřstranný dvůr tvořený hlavní třídlnou budovou , která se skládala z ratejny (A), stáje (B) a kůlny na nářadí (C) . Dále navazovala jižně stodola (D) a vozová kolna. V jižní části se nacházel rybník . Hlavní budova stála ještě v roce 1962, stodola zbouraná mezi lety 1920-36, vozová kolna ještě před Hübnerovou návštěvou.

Vyobrazení dvora na mapě stabilního katastru

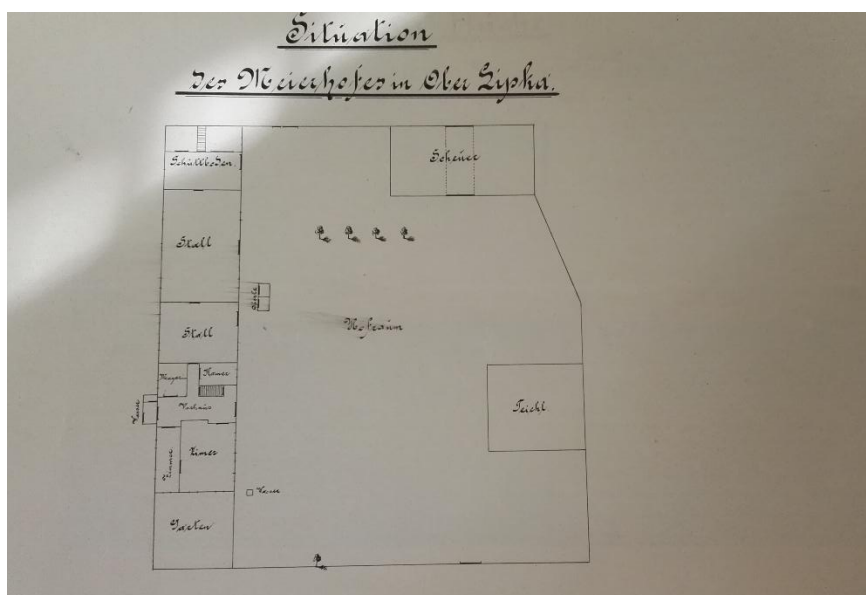
Ratejna č.p. 1 (obytná část) (A)- přízemní podsklepená zděná budova se sedlovou střechou krytou břidlicí. Střecha byla nad štítovou zdí ukončená valbou. Uvnitř se nacházela síň s povalovým stropem (ve skutečnosti asi spíš příčná chodba) , do které vedly jednak dveře z vnější strany dvora a zároveň i z opačné strany z nádvoří. Z této chodby byl přístup jednak na půdu ale i do klenutého sklepa. Západně od chodby (v čele budovy) se nacházela světnice s rákosovým stropem, dřevěnou podlahou a hliněnou pecí, vedle pak kuchyně se sporákem a další malá místnost (černá kuchyně) Na opačnou stranu vedla další podélná chodba do stájí. Po obou stranách této chodby byly komory. Severně nad ratejnou naproti vstupním dveřím do chodby se nacházel dřevěný roubený vodovodní domek s pultovou stříškou, krytou lepenkou.

Stáj (B)-přízemní zděná klenutá budova se sedlovou střechou nesenou krovem se stojatou stolicí a krytou břidlicí. Uvnitř se nacházelo stání pro 30 kusů dobytka a 6 koní, oddělené od sebe zdí. Středem vedla obslužná chodba. Půda byla dostupná po žebříku otvorem v klenbě. Ve střeše byly vikýře.

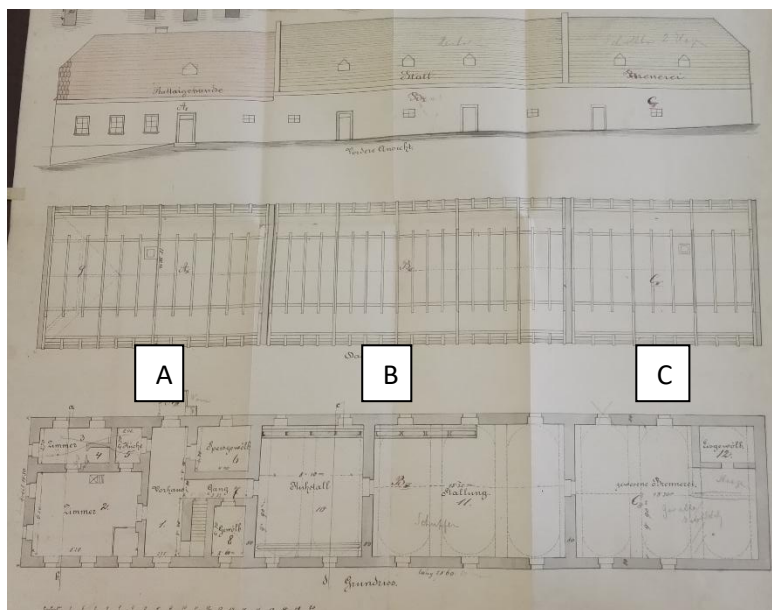
Kolna na nářadí (C)-přízemní zděná klenutá budova se sedlovou střechou krytou břidlicí . Uvnitř dvě klenuté místnosti s kamennou podlahou, přístupné jednak ze dvora a dále dveřmi ze stájí. Na půdě se nacházel prostor využívaný jako sýpka, přístupný po dřevěném bočnicovém schodišti.

Všechny výše popsané části hlavní budovy (A), (B), (C) byly navzájem od sebe odděleny protipožárními stěnami

Stodola (D)-dřevěná roubená jednomlatová stodola s polovalbovou střechou , krytou šindelem a lepenkou a nesenou krovem se stojatou stolicí. Štíty byly bedněné.

Celkové uspořádání dvora v Horní Lipce

Budovy A+B+C -v horní části pohledový výkres ve směru z nádvoří

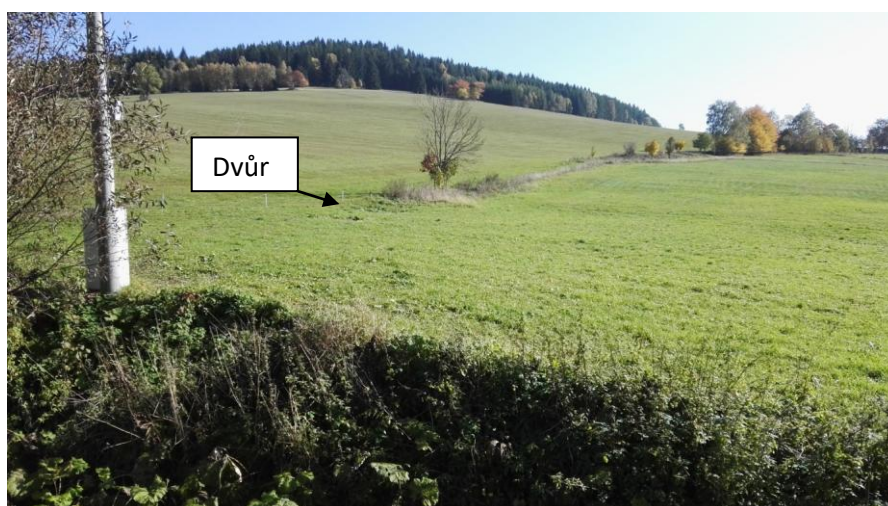
Spodní část obrázku půdorys-vlevo budova A-přímo pod písmenem A je průchozí síň, nalevo od ní světnice ratejny, vedle které jsou dvě menší místnosti-černá kuchyně a kuchyně. Napravo od síně je chodba do stájí, po obou stranách chodby jsou komory. Vedle komory ve spodní části obr jsou schody na půdu a do sklepa. Prostřední část půdorysu -dvojdílná stáj B rozdělená příčkou. Kapacita pro 30 ks krav a 6 koní . V pravé části budova C označovaná podle Hübnera kolna na nářadí ale podle výkresu lihovar

Ještě částečně stojící dvůr-Stav v 50 letech

Současný stav

Pohled na místo kde dvůr původně stál

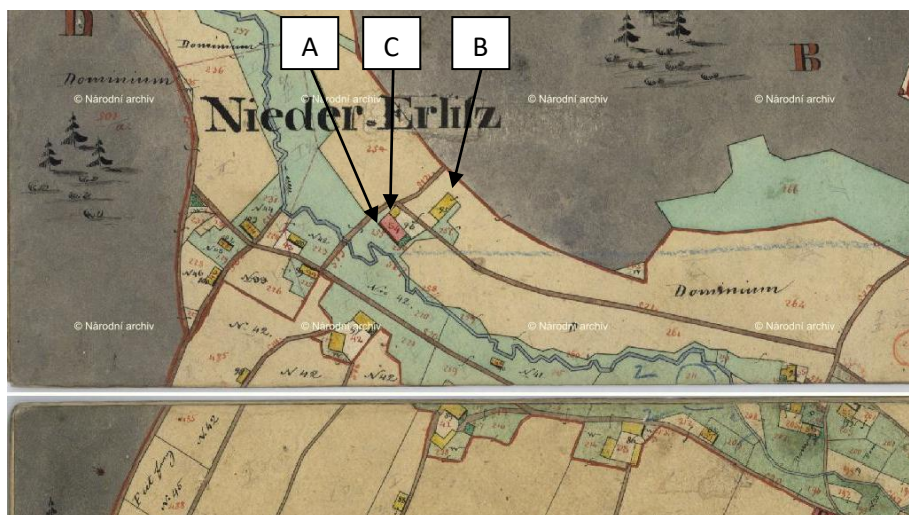
VIII. Pobočný hospodářský dvůr Dolní Orlice (původně č.p. 54)

Lokalita : Nedaleko od č.p. 41 na opačném břehu řeky

GPS souřadnice: N 50°4.15433', E 16°44.47060'

Stav: Po úplné demolici bez terénních pozůstatků, na místě nová zástavba

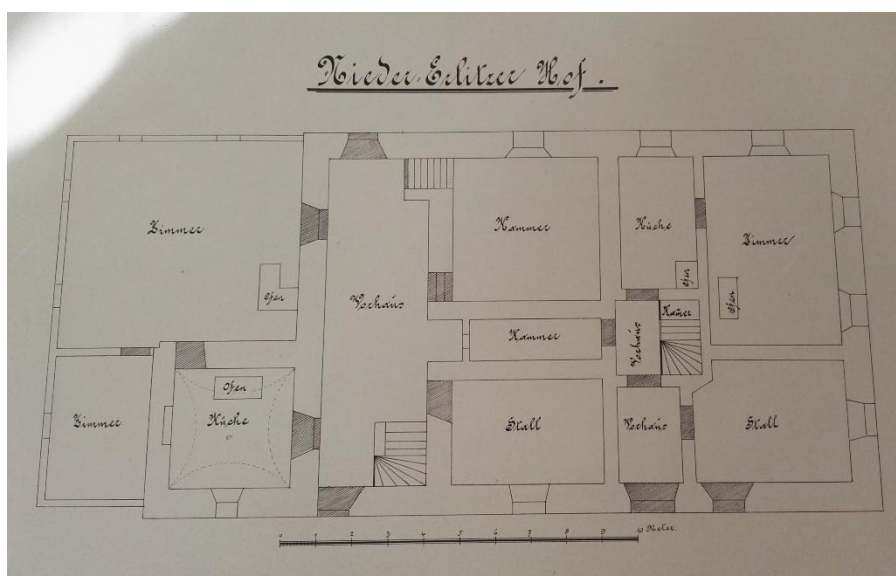
Popis objektu: malý, původně dvoustranný dvůr tvořený ratejnou (obytnou částí) (A) původně č.p. 54 a stodolou (B). K ratejně byla přistavěna kolna (C). Stodola zbořena mezi lety 1946-53, ratejna mezi lety 1953-61

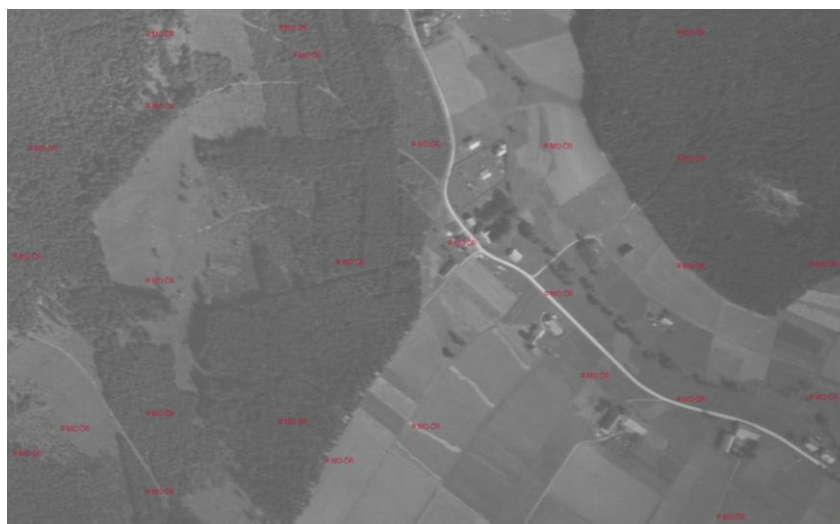
Ratejna č.p. 54 (obytná část) (A)-převážně zděná přízemní podsklepená budova s polovalbovou střechou, krytou šindelem a lepenkou a nesenou hambálkovou konstrukcí v kombinaci se stojatou stolicí. Uvnitř se v jihovýchodní části domu nacházela vlastní obytná část (v době Hübnerovy návštěvy sloužila jako byt hajného), tvořená světnicí s dřevěnou podlahou, povalovým stropem a kachlovými kamny , vedle další obytná místnost a dále ještě klenutá kuchyně se sporákem. Zdi v této části byly místy roubené. Přibližně uprostřed domu byla příčná centrální chodba s pruskými klenbami, ze které vedlo schodiště do klenutého sklepa. Severozápadním směrem od chodby se nacházela komora, malý chlév a chodba která původně vedla do stájí , které původně zaujímaly celou severozápadní část domu . V době Hübnerovy návštěvy byly už stáje přestavěné na druhý samostatný byt s vlastním vchodem ze severu. V bytě byly dvě světnice , jedna z nich se sporákem, druhá s kachlovými kamny. Byt měl navíc vlastní malý chlév. Tento byt byl využíván nájemcem. Nad ratejnou se ve dvoře nacházel bedněný dvojitý suchý záchod.

Stodola (B)-roubená dvoumlatová stodola se sedlovou střechou, krytou šindelem a lepenkou a nesenou hambálkovou konstrukcí.

Kolna (C)- roubená přízemní stavba se sedlovou střechou, krytou šindelem a lepenkou a nesenou hambálkovou konstrukcí. Uvnitř byly dva prostory-místnost pro uskladnění dříví a konírna. Strop nad konírnou povalový, nad dřevníkem prkenný.

Ratejna (A)-levá část obrázku nahoře-světnice ratejny využívaná jako byt hajného-zdi roubené. Levá dolní část obytná místnost, opět roubená, vedle ní klenutá kuchyně. Dále směrem doprava je průchozí síň (chodba) se schody na půdu. Střední část obr nahoře komora, uprostřed dříve chodba, která vedla do stájí ale pak zazděná a využívaná jako komora pro druhý byt, střední část dole -stáj pro potřeby hajného. Pravá část obr -bývalé stáje , pak byt nájemce. Horní část vpravo-kuchyně bytu nájemce, a vedle obytná místnost. Pravá dolní část-vstupní předsíň do bytu nájemce a vedle stáj.

Ještě stojící dvůr v roce 1946

Současná nová zástavba na místě dvora

Současná nová zástavba na místě dvora

IX. Soubor budov lesní správy

Lesní správa byla součástí hospodářské skupiny králického velkostatku. Vedoucím lesní správy byl nadlesní-ten úřadoval na centrále v budově ředitelství, bydlel v budově důchodního úřadu v prvním patře, k ruce mu byl adjunkt, který bydlel v bývalé vinopalně v areálu centrály. Další zaměstnanci lesní správy bydleli na pobočkách Mladkov (lesník), Lichkov (lesník + adjunkt), Prostřední Lipka (hajný), Dolní Orlice (hajný). Ani to ale nestačilo a následujícím si popíšeme další budovy využívané výhradně pro potřeby lesní správy.

Myslivna Králíky č.p. 43

Lokalita : Králíky 17. listopadu č.p.43 u silnice

GPS souřadnice: 50°4'58.296"N, 16°46'0.071"E.

–od roku 1923 v majetku Společnosti pro užitkování dříví Fialková a spol.

Zděná stavba s obloukovitým průčelím přímo u hlavní silnice na Červený potok

Vlevo byly dvě obytné místnosti s dřevěnými podlahami, rákosovým stropem a hliněnými kamny a dále klenutá spižirna s cihlovou podlahou. Vpravo se nacházela klenutá kuchyň s dřevěnou podlahou, sporákem a kotlem, dále 4 obytné místnosti se 3 hliněnými kamny, dřevěnými podlahami a rákosovým stropem. Půda opláštěná prkny, štíty zděné. Na jižní straně byla vybudována zděná komora s cihlovou podlahou a trémovým stropem.

Zajímavostí této budovy je to že byla už za Hübnera připojená na městský vodovod, kdežto jen nedaleko stojící areál centrály velkostatku měl vlastní vodovodní systém zcela oddělený od vodovodu města. Nabízí se proto hypotéza že pro tehdejší lidi byl technický problém překonat Králícký potok (centrála je až za potokem a navíc v kopci)

Myslivna č.p. 43 v Králíkách-současný stav

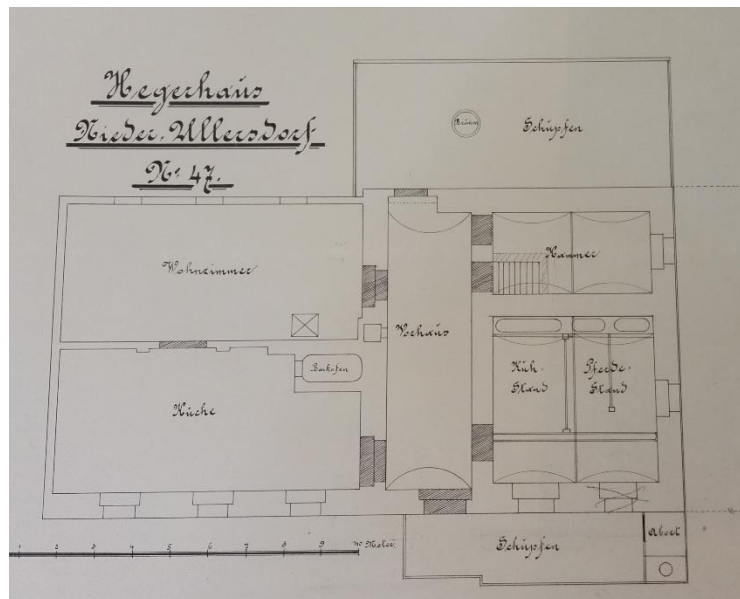
Myslivna Boříkovice č.p. 47

Lokalita : V horní části Dolních Boříkovic, přímo v místě co dnes odbočuje červená turistická značka z hlavní silnice , nedaleko od kravína

GPS souřadnice: 50°3'53.650"N, 16°42'39.579"E

Po demolici bez terénních pozůstatků

Přízemní budova se sedlovou střechou, částečně roubená, částečně zděná, další viz následující výkres

Pohled na myslivnu v Boříkovicích č.p. 47-levá část obrázku dole kuchyně s pecí, horní levá část obytná světnice. Střední část obrázku průchozí síň (chodba) pravá část obrázku odzhora dolů : kolna, komora se schodištěm , chlév společný pro krávy a koně, přistavěná kolna se suchým záchodem

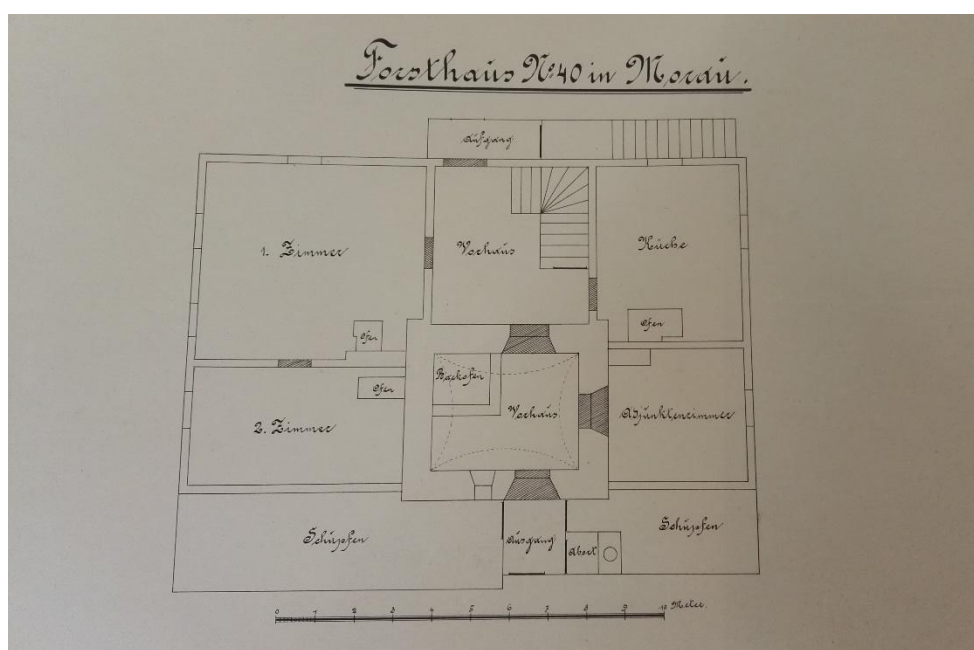
Myslivna v Boříkovicích č.p. 47 před demolicí

Lesovna Horní Morava č.p. 40

Lokalita : Na rozhraní mezi Horní Lipkou a Horní Moravou nedaleko parkoviště pod Klepáčem

GPS souřadnice: 50°8'34.105"N, 16°47'18.646"E

Jednopatrová budova, postavená ve švýcarském stylu. Půdorys: 15.80 x 11.70 m. Sklepy z kamene, omítnuté vápnem, klenuté. Přízemí mělo kromě zděné kuchyně s pecí roubené stěny. Střecha sedlová s převisem, krytá šindelem a lepenkou. Oba štíty byly opláštěny prkny a šindelem. Na jižní straně bylo podezděné venkovní dřevěné schodiště o 10 stupních na dřevěnou pavlač v 1. patře.

Lesovna č.p. 40-horní část obrázku z leva doprava-Světnice s kachlovými kamny, síň se schody na půdu, kuchyň se sporákem

Střední část obrázku z leva doprava -světnice s kachlovými kamny, klenutá černá kuchyně, místnost adjunkta

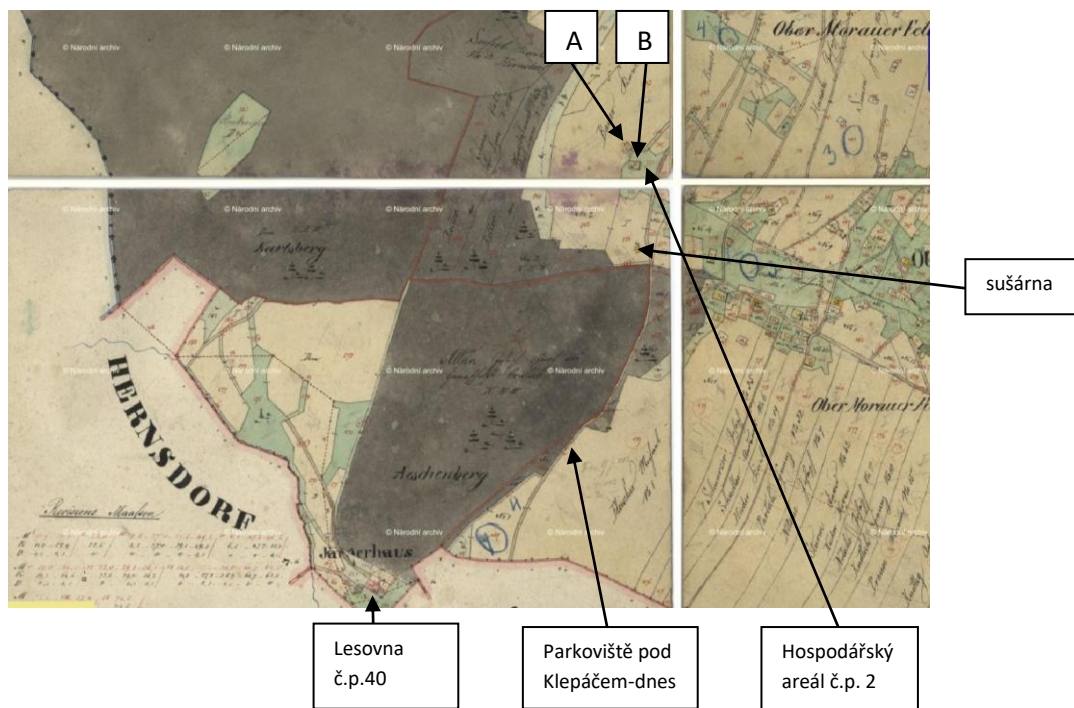
Spodní část obrázku kůlna kterou prochází vstup do budovy(černé kuchyně). V pravé části kůlny je záchod)

Vstup do areálu Lesovny č.p. 40 dnes

X.hospodářský areál Horní Morava č.p.2

hospodářský areál dříve č.p. 2-dnes po demolici , patrné terénní pozůstatky(Poznámka-na vyobrazení na mapě stabilního katastru je uveden jako vlastník Raul Bauer ale vzhledem k výše uvedenému беру jako rozhodující to co je uvedeno v Zemské desce č. 542 z období 1884-1945 a proto zde tento areál rovněž uvádím jako součást velkostatku)

Celková situace v prostoru Horní Moravy v polovině 19. století

Lokalita : Nedaleko parkoviště pod Klepáčem u cesty na Králický Sněžník

GPS souřadnice: 50°8'52.124"N, 16°47'38.228"E

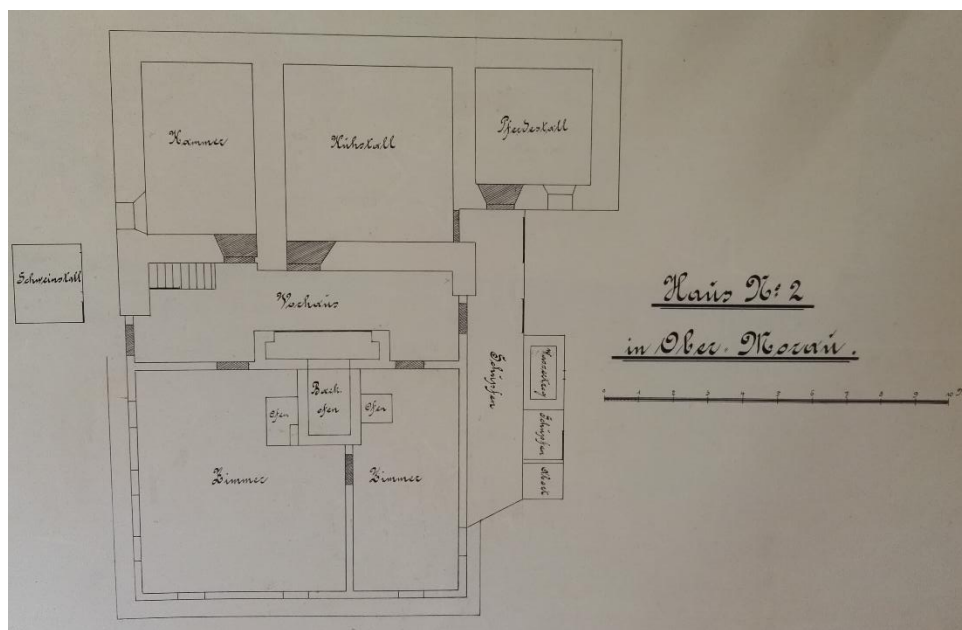
Stav: Po úplné demolici -patrné terénní pozůstatky

Popis objektu:

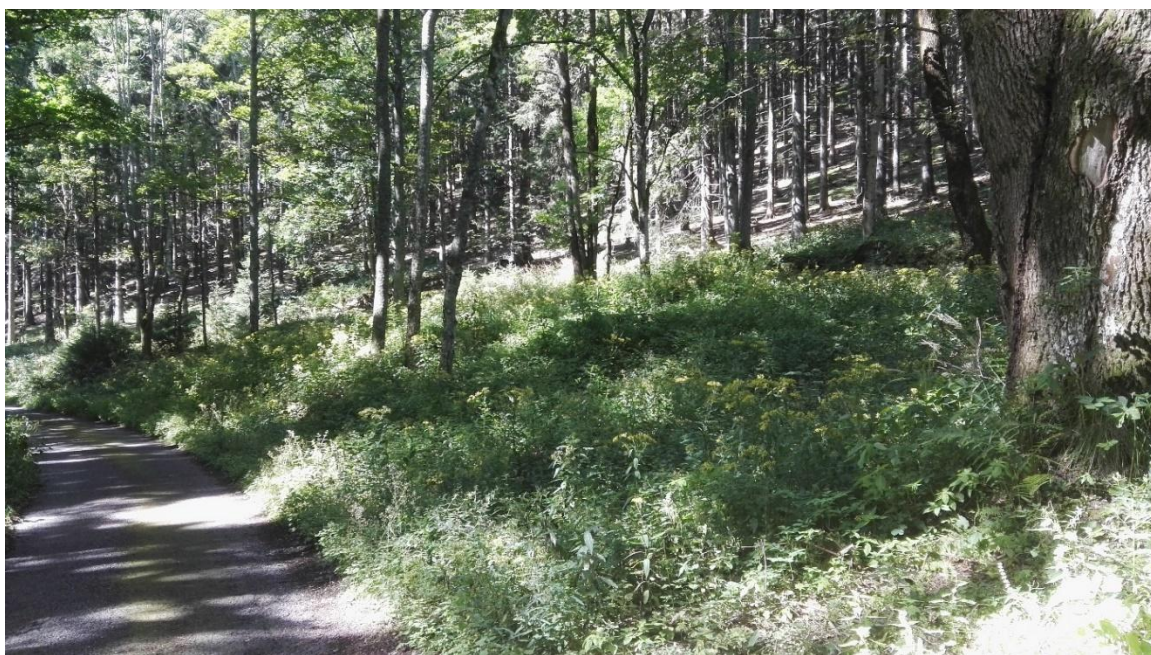
Menší hospodářství tvořené hlavní obytnou a hospodářskou budovou(A) , dále stodolou (B) a nedaleko stojící dřevěnou sušárnou(C).

Obytná a hospodářská budova (A)-přízemní budova se sedlovou střechou , krytou šindelem a lepenkou a nesenou krovem se stojatou stolicí. Uvnitř se nacházela síň ze které se vpravo vstupovalo do roubené světnice se sporákem a kamny, vedle světnice byla ještě další světnice s hliněnými kamny. Zdivo bylo v obou místnostech roubené, stropy povalové. Nalevo od síně se nacházela komora a dále zděný chlév pro tři krávy a stáj pro koně. Na severní straně budovy byla přistavěná dřevěná kolna s pultovou střechou , krytou šindelem a lepenkou. V kolně se nacházel suchý záchod a vyúsťovalo sem koryto dřevěného vodovodu.

Stodola(B)- jednomlatová dřevěná stodola , která stála na zděném suterénu, částečně vystupujícím ze svažitého terénu. Suterén a jedna z peren byly využívány jako kolna. Střecha byla sedlová , krytá šindelem a lepenkou a nesená krovem se stojatou stolicí.

Pohled na budovu č.p.2-ve spodní části obrázku dvě roubené světnice, ve střední části obr průchozí síň (chodba), mezi chodbou uvedenými světnicemi byla černá kuchyně přístupná z chodby. V horní části obrázku zleva komora, chlév pro krávy a stáj pro koně

Patrné terénní pozůstatky po hospodářském areálu u cesty na Králický Sněžník

Kde byla dominikální půda ?

Půda vyčleněná pro provoz hospodářského dvora centrály se nacházela v prostoru vymezeném na jihu centrálou, severním okrajem města, na východě přibližně starou hlavní silnicí na Červený Potok vedoucí od hospodářského dvora po jižním svahu kopce Hůrka, přičemž místy se objevují vrchnostenská pole ještě východně od této silnice na severu pak byla oblast vymezena hranicí králického katastru v prostoru přibližně dnešní cesty z vrcholu Hůrky k bývalé Cihelně. Na západě pak zaniklou polní cestou vedoucí souběžně se silnicí Králíky-Prostřední Lipka ve vzdálenosti jen pár desítek metrů od silnice.

Půda vyčleněná pro provoz pobočného hospodářského dvora v Dolanech se nacházela v prostoru vymezeném na severu dnešním mladkovským nádražím , na západě levým břehem řeky, na východě hranicí lesa, který byl ovšem ale také vrchnostenský a na jihu hranicí katastru Celné.

Půda vyčleněná pro provoz pobočného hospodářského dvora Lichkov se nacházela v prostoru vymezeném na západě dnešním hřbitovem , na severu státní hranicí, na jihu hranicí lesa (rovněž vrchnostenského) a na východě dnešním č.p. 118. S tím že uvedený prostor byl zhruba uprostřed přerušen zástavbou obce, řekou ,silnicí i dvorem samotným

Půda vyčleněná pro provoz pobočného hospodářského dvora Dolní Lipka se nacházela v prostoru na severu a západě vymezeném Lipkovským potokem, na jihu Tichou orlicí, na východě je oblast dnes obtížně definovatelná ale přibližně sahala k dnešní křižovatce k hraničnímu přechodu

Půda vyčleněná pro provoz pobočného hospodářského dvora v Prostřední Lipce se nacházela v prostoru vymezeném na západě kostelem, na jihu obcí a dvorem, na severu hranicí katastru Heřmanice, na východě hranicí katastru Horní Lipka

Půda vyčleněná pro provoz pobočného hospodářského dvora v Horní Lipce se nacházela v prostoru vymezeném na jihu starou polní cestou vedoucí od č.p.5 kolmo k silnici, na západě zástavbou obce a dvorem, na východě hranicí katastru Dolní Morava a na severu je dnes obtížně definovatelná

Půda vyčleněná pro provoz pobočného hospodářského dvora v Dolní Orlici byla od severovýchodu ohraničená hranicí katastru Králíky, lesem (rovněž vrchnostenským), od jihozápadu obcí a potokem

K tomu je třeba připočítat další půdu v obcích kde nebyly žádné pobočky tj v Červeném potoce, Dolní Moravě, Boříkovicích , Horní Orlici a Německých Petrovicích. Dále téměř veškeré lesní komplexy na panství a dále dobývací prostor cihelny-tedy téměř celý areál dnešního vojenského muzea. Celkem 3213 ha půdy, z toho 727 ha půda zemědělsky využívaná.

Patronátní právo a budovy s ním spojené

Velkostatky máme dnes tendenci vnímat jako obrovské šlechtické hospodářské kolosy zabírající obrovské množství půdy. Ve skutečnosti jejich působení není tak černobílé. Z jejich činnosti se financovaly například místní farnosti nebo školy na jejichž provoz by se jinak těžko sháněly peníze. Patronátní právo mezi farnostmi a velkostatky existovalo odedávna až do roku 1945, kdy dekret č. 12/1945 Sb. všechna stará patronátní práva zrušil (zanikala k datu konfiskace příslušného majetku podle uvedeného dekretu).Po mezidobí let 1945-49, bylo roku 1949 církevními zákony znovu

zavedeno patronátní právo mezi státem a církvemi, tím se církve dostaly do područí státu což se jim pak nelíbilo(zákon o hospodářském zabezpečení církví státem 218/1949 Sb.)

Budovy jejichž provoz a opravy financoval na základě patronátního práva Králický velkostatek byly následující :

-V Králíkách

farní kostel (sv. Michael Archanděl)

králická fara č.p. 1 (na náměstí)+příslušenství fary (kočárovna, stáj, dřevník)

domek pro kostelníky č.p.2-na náměstíčku za farou (součástí domku byly záchody pro návštěvníky kostela)

farní stodola –(pozn . po demolici, stála prakticky téměř v místě dnešní tovární haly Pivovarská č.p.164)

-V Mladkově

farní kostel (sv. Jan Křtitel)+kostelní kůlna přizdřená ke kostelu z jižní strany (kůlna po demolici)

mladkovská fara č.p.1+příslušenství fary-(kravín, kůlna dřevník , stodola, chlív na drobné zvířectvo), (pozn. po demolici, celý areál se nacházel v místě dnešního objektu Mladkov č.p. 48, blíž směrem ke škole oproti dnešnímu domu)

hřbitov + márnice na hřbitově (márnice po demolici, stála v horní části hřbitova)

Závěr

V době prvního vydání téhle knížečky shodou okolností uplynulo přesně 100 let od doby, kdy velkostatek navštívil králický stavitel Josef Hübner. Přestože sto let není tak dlouhá doba, za pár let to možná bude běžná doba dožití člověka, na dnes již bývalém velkostatku se za tu dobu vše změnilo k nepoznání. Hübner vstupoval do starobylých budov, procházel po kamenných, cihelných, dřevěných či hliněných podlahách. Nad hlavou měl klenuté, dřevěné či dokonce ještě povalové stropy. Stoupal po cihelných či dřevěných schodech. Zkřehlé ruce si zahříval u kachlových či místy ještě hliněných kamen a pokud se chtěl při své práci napít, museli mu vodu přinést od zdroje venku. Fascinující je rovněž množství v té době ještě zachovaných černých kuchyní, které odkazují ke starobylému původu budov. Když jsem četl jeho popisy, napadlo mě, že je hrozná škoda, že se toho do dnešní doby nezachovalo víc. Byla by nádhera mít možnost dnes vidět prakticky v původním stavu zachovaný vrchnostenský velkostatek, na který ještě nesáhla ruka moderních stavbařů či architektů. To, co Hübner v onom roce 1920 viděl dnes už vidíme jen ve skanzenech. Podotýkám rovněž , že Hübner se nikde nezmiňuje o jakékoli elektroinstalaci, dá se tedy předpokládat , že v době jeho návštěvy nebyl žádný z provozů velkostatku ještě elektrifikován. Jak to dopadlo se samotným velkostatkem jste se mohli milí čtenáři sami dočíst na předchozích stránkách. Nezbyvá nám než doufat, že následující století bude k tomu, co z velkostatku zbylo milosrdnější. Nechtěl bych, aby za sto let byla tahle knížečka našim potomkům a následovníkům stejně vzácná jako jsou nám dnes Hübnerovy popisy. Vzácné proto, že popisují svět, který už neexistuje.

Použité podklady

- Zemská deska č. 542-Svěřenské panství Králíky
- ZAHŘÁDKA F.: VELKOSTATEK KRÁLÍKY 1654 – 1948. Inventář, 1969
- SOA Zámorsk-Fond Velkostatek Králíky-Inv.č. 1035/X-Zařízení pily-sign 583 a 584 (výkresová dokumentace a inventární soupis vybavení parní pily)
- SOA Zámorsk-Fond Velkostatek Králíky-Inv.č. 2028-seznam staveb a popis budov-sign 530 (Popis budov velkostatku a lesní správy, Josef Hübner, stavitel,Králíky 1920)
- SOA Zámorsk-Fond Velkostatek Králíky-Inv.č. 934-topografický popis králického velkostatku-sign 1863
- SOA Zámorsk-nezpracovaný soubor map a plánů králického velkostatku-složka K-dvory
- mapové listy stabilního katastru různých obcí bývalého panství Králíky-dostupné na www.archivnimapy.cuzk.cz
- staré letecké snímky dostupné na www.lms.cuzk.cz
- staré vyobrazení centrály velkostatku poskytnuté městským muzeem Králíky
- staré vyobrazení poboček Mladkov a Lichkov-Miloš Taraška
- stará fotografie myslivny č.p. 47 v Boříkovicích-Miloš Taraška
- mapové podklady a aktuální letecké snímky www.mapy.cz
- diplomová práce :Jaroslav Rázek Vrchnostenský dvůr Dolany,FF UP, 2008
- Nygrín,J.: O robotách lidu selského a městského v Ústí nad Orlicí a na Ústecku, Musejní a letopisecká komise města Ústí nad Orlicí, 1948
- Macková , M.: Soukromé úřednictvo velkostatku Králíky po roce 1850, Státní okresní archiv Ústí nad Orlicí, 2000
- barevné fotografie autor
- překlady listin: Žaneta Filipová

Vyobrazení na přední straně obálky-ozdobný vstup do prostor bývalého ředitelství králického velkostatku